

Dnešek

ROČNÍK II.

V PRAZE 24. ČERVENCE 1947

CENA Kčs 3.50

Nad jednou pamětní deskou

FERDINAND PEROUTKA

Marshallův plán a co potom?

Dr. VLADIMÍR HENZL

Propaganda, která zabíjí

Dr. JAROSLAV DRÁBEK

Odpovědnost včera a dnes

BOHUMIL ČERNÝ

Vyhlídky civilisace

Inž. JAROMÍR SMRČEK

Kompromisní návrh školské reformy

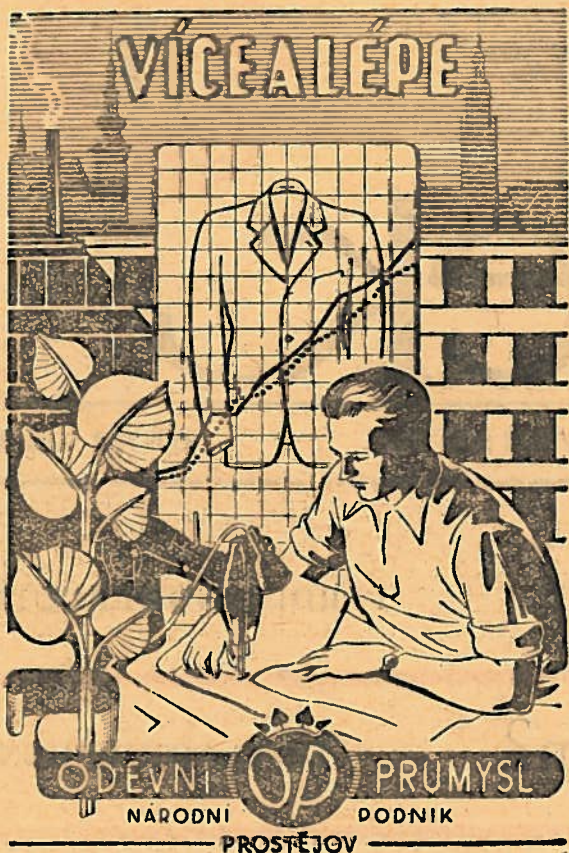
V. HLAVATÝ

Světový mír a hospodářské uspořádání státu

JOSEF HUDEC

Svět bez Roosevelta — Co se k věření předkládá — Je náš tisk na výši? — Škola a charakter — O tom pohodlí inženýrů — Sociální demokrat a Sokol — Pan Smith nepřichází — Okolo diktátůrka ze Žamberka

**Poslední dvě básnické sbírky
zemřelého národního umělce S. K. Neumanna
BEZEDNÝ ROK (1945)**

Verše, vzniklé v osudném roce 1938. Je to loučení básníka s milovanou podkarpatskou zemí a zároveň plamenná výzva k národu, nepolevit a vytrvat až do nepochybného vítězství lidskosti a pravdy.

Brož. 50 Kčs.

ZAMOŘENÁ LÉTA (1946)

Básně 1939—1944. Básně z let poroby, jež básníka jen ještě více sblížila s přírodou, v jejíž pokorné, ale odolné síle spatřuje vzor pro správný postoj a hrdé vytrvání národa.

Brož. 45 Kčs.

U knihkupců.

Fr. Borový.

TABÁK PODLE CHUŤI DO PAPIRŮ

OBSAH DNEŠKA Č. 16: DOHUMIL BÍLEK: Tajná diplomacie v lidovládě. — **CATO:** O Marshallův plán. — **JAROSLAV DVORÁK:** Není censure! — **Inž. K. RŮŽICKA:** Několik úvah o »Svazu národní revoluce«. — **JAR. P. BLÁŽEK:** Kompromisní návrh školské reformy. — **Zrušte národní správu nad F. X. Saldou.** — **Budou volby.** — **Kdy vstupuje zákon v platnost?** — **Nové odborářství.** — **Parlament nebo Kocourkov?** — **Aby byl útraz neukradený.** — **Technika a to ostatní.** — **Sociální demokracie a Sokel.** — **Volební právo nezletilých.** — **Příbyslavský případ.** — **Listárna redakce.**

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.522. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, Jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 89.

Marshallův plán a co potom?

V záplavě zpráv o tom, co se dělo v Paříži, jak tam byl zorganizován západní blok a o tom, co je zatím připravováno v Moskvě, pokud se tkne bloku východního, zajisté zaniká melancholický hlas o velké škodě, která postihla Evropu. Kdo by chtěl ještě dnes popíít, že Evropa byla rozděvena hrubou dělicí čarou, která je všim možným jen ne plotem dobrých sousedů? A kdo by chtěl, maje třeba jazyk výmluvnosti Jana Zlatoustého, o tomto rozdělení říci něco jiného, než že je na škodu všem, kteří žijí v Evropě, ať je jejich domovem Západ nebo Východ? Není takových klapků, jimiž by mohly být zakryty oči člověka, který je ochoten vzít na potaz svůj rozum, hospodářská čísla, a jemuž není líno zalistovat v historii třeba jen posledních let. A taková je pak pravda: každé rozdělení je i škodlivé i nebezpečné.

Budíž nám dovoleno, abychom právě po tomto kratičkém zamyšlení dali umlknout onomu melancholickému hlasu a zeptali se zcela prakticky: A co dál? Je to snad nejrozumnější otázka, kterou si můžeme položit v běhu pospíchajících událostí. Je mnohem rozumnější takto se ptát než třeba založit svůj klid na přesvědčení, že západní velmocí vědí, že jsme se chtěli s nimi účastnit hospodářské spolupráce v rámci Marshallova plánu, že jsme však svůj souhlas odvolali, puzeni okolnostmi silnějšími než je naše vůle, a že tedy budou brát na nás velký a užitečný ohled. Anebo: že z rozhovorů v Moskvě vznikne československému hospodářství tak veliký prospěch, že je možno obrátit se k Západu rychle a bezostyšně zády. Kdo by se dal jednou nebo druhou cestou uvažování, vystavuje se nebezpečí, že by ho mohla všední zkušenost, na niž by nemusil dlouho čekat, prudce probudit se snění.

Američané nejsou sentimentální. A to, co se děje, je skutečný, byť i nekrvavý boj, v němž je pro šlechtné city asi takové místo jako pro kolibřika v tygři kleci. Mají jasný a pevný cíl: Marshallův plán se musí podařit. Musí se podařit už proto, že americké hospodářství potřebuje spořádaného trhu, že americká politika potřebuje za okolností, které teď ve světě panují, svých nikoliv hospodářsky slabých spojenců. Američané dovedli vynalézt během války zákon o půjčce a pronájmu — geniální injekční stříkačku, která tak velkolepě dodávala sil na všech frontách. Stála strašné miliardy a znamenala takové vypětí americké organizační schopnosti, že jí není v historii rovno. Velkorysostí se tento počín rovnal jen svému cíli: vyhrát stůj co stůj válku. Chcete-li srozumitelněji: Američané pro cíl, který si vytkli, nešetřili ani úsilím ani dolary.

Otázka je nyní taková: Je cíl, který Američané sledují, tak velký, jaký měli před očima během války? Neboť jen pro velké cíle je kongres ochoten otevřít dolarovou mošnu. Máme za to, že rozdělení Evropy, které nastalo v posledních dnech, pomůže dolarovou mošnu otevřít. Marshall na poslední tiskové konferenci mluvil — aniž by si mezi jedním i druhým jen chvíli oddechl — o hospodářské pomoci Evropě a o nutnosti, aby Amerika byla vojensky ve střehu. Kongres, v jehož rukou je onen kouzelný dolarový měšec, na takovéto řeči zpravidla dobře slyší. Toto je ovšem líc Marshallova plánu. A jaký je jeho rub? Rozpomeňme se, prosím, na onen nedostatek sentimentality v americkém obchodě, vyjádřený slovy: business is business. Nedej bůh, aby Američané chtěli dokazovat úspěšnost Marshallova plánu tím, že by pomáhali vytvářet situaci, která by byla důkazem, že i ti

z Východu jsou bezpodmínečně závislí na Západu. Toto by byla cesta přímo k tomu nejhoršímu, čeho — věříme — se chceme vyvarovat všichni.

Pro nás vedle této obavy, o níž právě byla řeč, je ještě jiná: jaký poměr bude mít Marshallův blok v Německu? Nebude znamenat nedostatek účastníků v tomto bloku přímé nebo nepřímé přiznání výhod, které budou požívat západní země, také západnímu Německu? Neuvidíme rychlý a nám nebezpečný růst obou západních pásem německých? Už bylo kdesi řečeno, že je nutno využít německé organizační síly jako nejpotřebnějšího tmele evropského hospodářství. Ejhle, otázky, nad nimiž je se zamyslet velmi vážně při pohledu na onu záplavu zpráv o obou oblocích.

Zase se nám chce opakovat to, co už jsme zde jednou řekli: Toto není zápas kopané Východ—Západ, kde konec konců by nevadilo, jsme-li fanoušky jednoho nebo druhého mužstva. Toto je proklatě šeredná záležitost, která se odehrává také na naší kůži. Nemůžeme si dopřát žádného siláctví, které obrací záda k Západu, chceme-li udržet životní míru českého člověka alespoň takovou, jaká je. Práce českého dělníka, v níž je uložena mnoholetá zkušenost, tradice, umění a zručnost, patřila celému světu. A celý svět ji oceňoval a platil. Stavba československého hospodářství je tak všestranná, že jí bez újmy pro všechny z nás, kteří v této zemi žijeme, nelze bezohledně a jednostranně měnit. A platí dál, že pro suroviny se budeme muset obracet do celého světa. Taková je holá pravda, v níž je dána odpověď na otázku o zádech obrácených k Západu. Tím chce být také řečeno, že se musíme chopit živě a pevně hospodářské pomoci, kterou nám nabízí Sovětský svaz. V tomto případě nemůžeme být ničím jiným než československými vlastenci: žádat o všechno, co nám může Sovětský svaz poskytnout. Tak jak to upřímně a otevřeně činí dva dobří přátelé i obchodníci. A — i to je předpoklad dobrého československého vlastenectví — neučinít nic, co by ještě víc oddálilo ony dva nešťastné rozdělené díly evropského kontinentu.

Dr Vladimír Henzl.

poznámky

Svět bez Roosevelta

Listoval jsem v kalendáři, v němž ke každému dni byla připomenuta životní data asi dvaceti více méně vynikajících lidí — ale úmrtí den Rooseveltův nebyl v tomto diáři zaznamenán, ačkoli je patrně nejčernějším dnem soudobých dějin. Svět bez Roosevelta stal se světem příprav k třetí světové válce. V nejlepším případě světem trapných debat o těchto přípravách. Stavitel mostu mezi dvěma systémy a mezi dvěma epochami odešel, náhrady za něho není. Odešel člověk, který stál na půdě skutečnosti a viděl do zítřka, advokát chudých, který byl sociálním inženýrem a ne pouhým halasným demagogem. Odešel muž, který se nebál podzemní vlády kartelů, ringů, koncernů a trustů. Dnes málem že v Americe členy jeho rodiny nestaví před komisi, vyšetřující neamerickou činnost, jak jsou v USA eufemisticky nazývány komunistické rejdy. Začínají hovořit o jeho osudných průchybách. A přece Roosevelt to byl, kdo vystavěl pontonový most přes Beringovo moře, Roosevelt, hlavní vítěz druhé světové války. Nebýt Roosevelta, kdo ví, zda by druhá světová vojna neskončila nějakým westfálským mírem i pro nás tragickým, nebýt Roosevelta, kdo ví, zda by bylo Německo poraženo tak, jak poraženo bylo. Ten chorý

člověk, upoutaný dětskou obrnou do lazarské lenošky, byl silnější siláku a zdravější těch, kdo zdravím kypěli. Šéf mozkového trustu nebál se trustů dolarových a byl by jistě dovedl zavést lidstvo do skutečného míru, poněvadž jako nikdo dovedl pacifikovat svou zem. Stále jasněji vidíme, proč ho Goebbels a jeho propagační komilióni tak vztekle nenáviděli, chorobněji než Churchilla. Budovatel New Dealu byl skutečným sociálním reformátorem, ne pouhým mastičkářem. Byl to západní člověk, reprezentující vše, co je nám na západě drahé a s čím my Češi, třebaž jsme byli začleněni do jiné politické sféry, věčně budeme souviset. Byl to praktický křesťan se smyslem pro tradici. Individualista s bezvadně fungujícím sociálním svědomím. Znal jiné léky proti stávkám než jaké znali jeho političtí kolegové. Sociální mír v jeho ústech nebyl fráží. Roosevelt byl člověk, který se dovedl dohovorit se Stalinem. Elegil na něho měl napsat velký český básník a ne spílat dnešním americkým politikům, Elegil za Roosevelta, tu si dnes tiše zpívá celý pokrokový svět, svět hledající muže s rooseveltskou rozvahou a rooseveltským svědomím.

Namítnete možná, že by to praní nepomohlo, kdyby se byl Roosevelt dožil konce války a kdyby on připravoval mír. Řeknete, že by snad byl i jeho čekal wilsonovský osud. Nečekal. Roosevelt, který nekapituloval před svou nemocí a nekapituloval před peněžními piráty své země, nebyl by ustoupil ani před těžkostmi dnešních problémů. Měl dobrou vůli, chtěl lepší svět a byl to, podrhuji, člověk praktický. Ty tři věci dělají divy. Dnešní svět je pln lidí nedobré vůle, pln lidí, kteří lepšimu světu nepřejí a lepší svět nechtějí. Četl jsem nedávno v Pedagogické revui zajímavou úvahu o nutnosti demokratisace školního dějepisu. Autor radil udělat důkladnou čistku v našem dějepise a hledat novému dějepisu, dějepisu, zvanému romantického, historického haraburdí, nové hrdiny. Ve výpočtu těch nových hrdinů zapomněl ovšem na Roosevelta, asi se mu nehodil do politických počtů. A přece, chcete-li už hovořit o nových hrdinech nového dějepisu, jak zapomenout na velkého amerického presidenta, bez jehož práce bychom ani my neměli znovu svou státní svobodu! Svět bez Roosevelta je světem staré anarchie, obnovených svárů, oživlých protikladů. Roosevelt znal cestu k novému životu. Tento velký sociální syntetik a usmířovatel byl by dokázal, co se těžko podarí jak sociálním revolucionářům, tak konservátorům starého sociálního pořádku: mír udělat opravdovým mírem. Smáli se Rooseveltově zbožnosti. Nebyla u něho gestem, jako nebyla gestem u Masaryka. Navíc proti užlechtilému W. Wilsonovi Roosevelt není jen politický theoretik a nebyl zejména politický a sociální doktrinář. Byl to znalec skutečného života, sociální pokusník v nejlepším smyslu slova, vytrénovaný politický praktik a pronikavý psycholog. Skalnatý křesťan, ano, to byl Franklin Delano Roosevelt. Lidstvo stále tvrději bude cítit tragiku onoho slova »byl«. V roce 1933 president Roosevelt obnovil diplomatické styky své země se Sovětským svazem. Věděl, že nebude na světě míru a pokoje bez souladné vůle obou největších států světa k loyální spolupráci. Věděl, že ani Amerika se nevyhne sociální přestavbě. V detailech se mýlil, ale vývojový směr rozpoznal znamenitě. Ti, kdo upírají silné osobnosti zásluhu na formování dějin, na případu Rooseveltově mohou vidět klasický doklad o problematičnosti svého názoru. Řeknete snad, že protirooseveltovské síly v Americe by získaly nakonec tak jako tak převahu nad protikapitalistickým presidentem a vývoj že by šel i přes jeho velikou osobnost. Nedejte se klamat teoriemi. Jsou lidé, kteří dělají dějiny, lidé, bez nichž se historie zastaví nebo dokonce vračí zpátky. Roosevelt patřil k těmto velikým lidem. Proto je dnes na světě tak smutno bez Roosevelta.

Jiří Z h o r

Co se k věření předkládá

Čtenářská obec dosti dlouho cítila, že s našim tiskem to není v pořádku. Nic na věci nezměnila skutečnost, že do redakcí přišli mladí, nevyčerpaní, a také politickými, společenskými a jinými ohledy nespoutaní lidé. Musilo dojít k tomu, že bude tisk napaden veřejně. Stalo se to nedávno, dvakrát po sobě. Konstatují také, že se to stalo plným právem a že nikdo z čs. novinářů nesmí být zaražen nebo uražen. Po prvé udeřil Jan Masaryk při oslavě amerického Dne nezávislosti, když před zástupci cizích států veřejně prohlásil, aby lidé nevěřili všemu, co čtou v novinách. Po druhé to byl Valešův článek ve »Svobodném zítřku«, který komentoval událost první.

Oč jde? Noviny se nesnaží, nedovedou nebo nechtějí informovat své čtenáře podle zásad dobrého zpravodajství.

Nebudíž zatím sporu o tom, co je základnou tisku: má informovat své čtenáře. Spor vedme o to, jak má informovat své čtenáře. Nedávno ukázal »Dnesek«, jak lze o jedné věci různé psát. Bylo to u příležitosti národního soudu nad Dominikem Čiperou; jediný proces a jak různé referáty! Není to nic nového. Ba dokonce referovat s určitého hlediska není nic nežádoucího, připustíme-li, že čtenář bere ty nebo ony noviny s vědomím, že vše, co v nich bude číst, bylo psáno s toho jemu známého hlediska. Je přece pochopitelné, že jinak bude reagovat tisk pravice, jinak tisk levice. Jinak samozřejmě bude reagovat list kulturní a jinak list vojenský. Ale opakují: to všechno čtenář vi, s předpokladem toho všeho čte svůj denní tisk.

Až sem tedy smí sahat osobnost pisatele, případně zájem jeho chlebodářce. Tu jsme u problému, který je úhelným kamenem československého novinářství třetí republiky. Mor, který napadl naše novinářství, není nový. Jmenuje se: účel světi prostředky. Bezohledně stavět moc a osobní prospěch nad dobro, nad pravdu. Skreslovat skutečnost, to přece je nejpodstatnější částí referátů většiny nynějšího československého tisku, nejen toho stranického, ale i tiskových zpráv, vydávaných ministerstvy a oficiální tiskovou agenturou. Zdá se, že opravdu již nikomu nejde o to, co se stalo, ale jen o to, jak já nebo moje politické přesvědčení se na to dívá. Nevadí, že skutečnost, o níž píší, je bílá, já ji vidím černě. Často ovšem dojde k takovým kuriozitám, že tisk proti sobě bojuje vášnivými komentáři o věc, jejíž skutečné jádro není ani jedné ani druhé straně známo.

Při této příležitosti vzpomenu, aniž bych věc samotnou chtěl komentovat, nedávných událostí kolem Marshallova plánu. V podstatě nikomu nebylo známo, oč jde. Nikdo nemohl konkrétně říci, že Marshall chce to a to, protože sám osnovatel tohoto plánu věc neviděl jasně a teprve parížská konference ji měla zkonkrétnit. Kolem této nedefinované věci najednou vyvstal boj, ne u nás, kde pochopitelně, respektující vládní stanovisko, se zdrželi novináři komentářů, ale v cizině, kde jedni viděli v tomto plánu záchranu světa, druzi jeho zhoubu. Nastalo ono bojování pro nic za nic, vedené opravdu s nebyvalou fanatizací. To byl světový případ! U nás v malém se tímto způsobem bojuje o každého národního správce. Konkrétně: pravdou je, že X. Y. špatně hospodařil na státním majetku, říká jeden tisk. Druhý tvrdí, že je hospodářem nad jiné skvělým, a to pouze proto, že přísluší k jeho straně. Ovšem, čím se straník dostal k vyšším hodnostem, tím úpornější je boj.

To je osudová věc našich novin. Odtud se ta neupřímnost, zlomyslnost a kazisvětství přenáší do celého našeho života. Hovoríme, debatujeme, třeme se, nadáváme si často a pro věci, které neznáme. Oč klidnější by byla hladina našeho života, kdybychom se dovedli upřímně podívat na jádro věci a pak teprve podle svého gusta je osladili nebo opeprili. Ale to jádro, jasně jádro věci, to tam být musí. Nahrazení skutečností komentářem, pokud možno hodně žlučovitým, to je hanba novinářství.

Naši mladí novináři, a jistě že jich bude víc než polovina, mají velikou možnost zůstat nespoutaní politickými, hospodářskými nebo jinými vlivy. Dokonce novinářský zákon jim v boji za nezávislost referování dává plnou podporu, mají všechny předpoklady být novináři, pokud jimi opravdu nejen vědomostmi, ale hlavně mravností chtějí být. Chybí jim jediná věc: zkušenost. K poznávání pravdy je třeba především zkušeností. Není lehké ji najít, ale na druhé straně nalezena být musí. Jde dnes o něco víc, než jenom naplnit redakce, dnes jde o to, jaké budeme mít noviny v příštích dvaceti letech. Lze zachránit mnoho, ba všechno. Nemalý je v tomto boji o českou žurnalistiku úkol novinářů starých. Na nich je, zda povedou mladé tou či onou cestou. Pochopitelně, na mnoha místech je snaha udělat z tisku posluhu, amplicek, který bez zájmu a bez krve odhrká partajnické kredo. Tato výchova není, bohužel, jen úmyslem politických stran. Oficiální tisková kancelář československá, ČTK, se snaží v mnoha svých zprávách udělat z novináře sluhu, stejně tak zpravodajství čs. rozhlasu. Příliš zavánějí ty zprávy stranictvím. I v tom má ministr Masaryk pravdu: nevěřte všemu, co se píše.

Přes tyto všechny nástrahy může se již dnes novinář, který to myslí poctivě se svým řemeslem, v domácích věcech pravdy dopátrat. Hůře je tomu s politikou a hospodářstvím

I kulturou zahraniční. Tam je povětšinou odkázán na oficiální tiskové kanceláře nebo na zprávy místních rozhlasových stanic. Ovšem, tyto informace jsou pouze náhražkové. Je bezpochybně třeba, aby mladý čs. novinář poznával život za hranicemi. Jsou různé výměny. Jede se často do zahraničí z důvodů velmi zbytečných. Český novinář se stěží dostane ven. Jednak má mnoho práce, protože opravdových, redigujících novinářů je stále velmi málo. Druhou potíží jsou peníze. Pro novináře se těžko uvolňují devisy. A konečně třetí bolestí je pas. Jak těžké je dostat tuto nepatrnou knížečku právě českému novináři! Místo, aby zde byla snaha otevřít okna, je zde snaha okna hermeticky uzavřít.

Nic na věci nemění, že několik českých novinářů je za hranicemi nebo za hranice jezdí. Zde je třeba široké akce, protože bude-li se něco jednou rentovat, bude to dobře informovaný, mravně silný, sociálně nezávislý novinář.

A slovo k čtenáři závěrem: Nehledejte chyby jenom na novinářích, těžká je jejich cesta ke skutečnosti. Snad jste jí pochopili!

-vp-

Je náš tisk na výši?

Je někdy až trapné pozorovat, jak se mění směrnice našeho tisku a zvláště toho, který by měl být v psaní uvážlivý, neboť má za sebou vedoucí stranu. S přijetím a pak odmítnutím pozvání na pařížskou konferenci dostali jsme se nesporně do choubošlivé situace. Ale ta vážnost v určitém našem tisku patrná není. Stačí vzít do rukou noviny z doby, kdy jsme se rozhodovali a pak rozhodli pozvání přijmout. Bylo psáno o státnickém činu, pařížská konference posuzována příznivě, dokonce jsme přestali vidět v Marshallově plánu výlupek kapitalistického imperialismu — my při takových příležitostech rádi házíme silnými slovy. V národě byla radost, že jsme se všichni zase jednou sešli na stejné linii. Ta radost netrvala dlouho.

Došlo k obrátu, když jsme z důvodů spojeneckých přihlášku odvolali. Byl z toho trochu zmatek, ale kdo pozorněji sleduje politické dění, viděl, že tu rozhodly důvody politické a ne hospodářské. Nedá se nic dělat, nutno se s tím smířit a doufat, že čas posílí rozvahu a rozumné dohadování. Ale to nerozhodneme my, nýbrž velcí tohoto světa. Zdá se že tohoto faktu nejsme si u nás všichni vědomi a místo, abyohom v tisku čtenáře o zmíněných faktech poučovali, tedy je zastíráme. Najednou tisk dělá u nás náladu zásadně nepříznivou pařížské konferenci, jako by chtěl co si dohonit, co zameškal. Hledá každou hniadu a slabůstku, aby ji mohl palcovými písmenky vypichnout. Tim ovšem nic na průběhu i výsledcích konference nezměníme, naopak sobě jen škodíme a nutíme velké západní mocnosti, aby si naši zakaboněné a nevděčné tváře všimly. Nedokážeme tím nic, naopak přibráváme těm kruhům v Americe, které tyto věci proti nám vypichnou a použijí k nabádání přerušit s námi i ty hospodářské styky, které máme anebo o které jednáme. Naše vláda by měla dávat jasné pokyny tisku Národní fronty, jak tu má psát, aby naše zájmy nebyly poškozeny více než je třeba.

František Roubal

Škola a charakter

Mravní škody okupace jsou vědět a závažnější škody hospodářských, to je dnes už jednomyslný úsudek všech, kdo se ptají „jaci jsme“. Stačí se podívat na pokles pracovní morálky, zjistit si cifry zločinnosti mládeže, zamyslet se nad zprávami o krádežích a defraudacích ve všech odvětvích našeho národného průmyslu. Okupace nalomila charakter přemnohých našich lidí, naučila je otít moc nad právo, domnívat se, že proti každému, kdo ti stojí v cestě ať v úřadě nebo v hospodářském podnikání, je každá zbraň správná a dobrá. Slušný, korektní, poctivý, své slovo plnící člověk je předmětem posměšku.

Jak čelit této náказe? Do budoucna především školou. Nevychovávat naučené slovníky, vychovávat v první řadě čestné a slušné lidi. Charakterový kaz pronásledovat už ve škole víc než nepilí a nevědomec. Narovnávat českou páteř ve všech stupních školství, narovnávat ji ne pouhým řečením a mentorováním od katedry, ale živým příkladem. Naši učitelé i profesori měli by být opravdovými vzory svému okolí čestností, přímostí a vnitřní opravdovostí. Z českých sboroven musí zmizet nepěkné sočení jednoho člena sboru na druhého, všeliké ty nehezke zjevy vzájemné řevnivosti, které zejména po revoluci bylo bohužel tam vidět velmi často ke gaudiu a špatnému příkladu na tyto věci přepozorných žáků a žákyň. Jsou, bohužel, známy případy, že profesori a

učitelé svých nechtí k jiným členům sboru nejen že před žáky neskrývali, ale že dokonce žáků a žákyň užívali v různých tak zv. očistných aferách jako svědků. Jsou známy případy, že žáci byli zatahováni do podpisových akcí, aby podepřeli poselci některého z kandidátů na místo ředitelské. Případy, že žáci se stávali armádami sbory navzájem mezi sebou zle se sváricích učitelů či profesorů.

Tyto případy musejí z našich škol vymizet, má-li škola plnit svůj výchovný úkol. Jsou stále ještě u nás učitelé a profesori, kteří si eviči v svých žácích špiony proti vlastním kolegům, kteří podporují žákovské a studentské udavačství, kteří honorují žákovskou a studentskou nekoledialnost a zradu. Hodný žák a student, jak žije v představě nejednoho ještě našeho učitele a profesora, je tichošlápským donašečem a amorálním svatouškem. Po těchto věcech by měli jít páni školzpytáci, jich by se zejména měli všimát, více než správného linkování v třídní knize, tady je základ dobré či špatné kvality naší školy! Nadřizené školské úřady také ovšem musejí si v zájmu budoucí české školy, jež by opravdu vychovávala pevné a tvrdé charaktery, pozmenit svou představu dobrého učitele a profesora. I ten, kdo se neklani u vrbiček a kdo rádo viděnými hlubosklony neotí školskou vrchnost, může být a často je dobrým a znamenitým učitelem a profesorem.

Problém „škola a charakter“ má tolik jemných nuancí, že nelze jej vyčerpat kratičkou glosou. Šalda několikrát opakoval, že z naší povahy nutno vymýt všechno to protivné poučitelství, které do ní nanesly věky — stejné ovšem — dodávám, i stejné protivné nadučitelství. Měli jsme množství učitelů i profesorů opravdu vzorných a máme je. O těch byvších výpravějí nám memoáry našich nejlepších lidí. Ať mohou naši vynikající lidé také v budoucnu psát o svých učitelích a profesorech perem lásky, jakým o svém učitel psala Božena Němcová. Škola vychovává národ. Vychovejme si proto dobře především i své učitele a profesory!

Jiří Zhor

politika

Ferdinand Peroutka

Nad jednou pamětní deskou

Generálu Eliášovi konečně byla věnována pamětní deska — jediná to odměna padlému hrdinovi, neboť mrtví jsou daleko z naší moci a ani je nemůžeme jinak odměnit než vzpomínkou. Ani tato odměna však nepřišla bez váhání. Živí ihned dostali svá vyznamenání, snad proto, že se mohou sami o sebe postarat. Ale mrtví jsou odkázáni na péči národa, která bývá rozptýlená a roztržitá.

Cesta hrdinů vede trnina a hložím. Za živa prošel Eliáš trním. Po smrti bylo mu projít hložím. Když ministerstvo dopravy chtělo na desku padlých svých zaměstnanců připojit jeho jméno, poněvadž byl také ministrem dopravy, vystoupila závodní rada proti tomu. Tito muži, kteří tehdy mimo o mnohém jiném rozhodovali také o cti, pravili: nikoliv; kdyby byl živ, stál by před soudem. Když po prvé se objevil úmysl zasadit na jeho dům pamětní desku, bylo vyhrožováno rozpuštěním odbože Svazu osvobozených vězňů, která pojala tento úmysl. Věc je dosud záhadná: „někdo telefonoval“. Ministerstvo národní obrany odmítlo účast. V rozhovoru, které byly zahájeny, pravili vzpirající se, že „doba je nevhodná“, že je „příliš brzo“ a že „slavností je příliš mnoho“. Muži, kteří prodělali sta slavností před tím a sta slavností potom a utírali si pot, který se jim řinul s čela z této námahy, došli v tomto jediném případě k úsudku, že slavností je příliš mnoho. A ihned spěchali na nějakou slavnost jinou. A bylo „příliš brzo“ uctít památku Eliášovu, když nebylo příliš brzo zavěsit do této doby tisíce vyznamenání na různá prsa!

Bylo třeba tlaku veřejného mínění, aby generálu Eliášovi se dostalo toho jediného, co mu ještě můžeme dát: vzpomínky z kusu kovu.

Toto není stranické thema. Eliáš nepatřil k žádné straně, žádná strana nemohla na jeho památce vydělat. Snad právě proto došlo na něj tak pozdě, teprve když už byli ukojeni všichni ti, kteří vylezli ze sklepa, když poslední rána dozněla a když barikády se už začaly rozebírat. Snad také proto nebyla jeho čest důrazněji hájena. Není to ani thema, nad kterým bychom se mohli rozestoupit na pravici a levici, jak je obvyklo. Eliáš nebyl komunistou, ale jediný ministr, jenž o něm pronesl vřelou řeč, byl komunistický ministr Kopecký, a moskevská „Pravda“ ho oslavila jako „českého patriota“. Naopak národně socialistický ministr spravedlnosti se vyslovil: Eliáš byl rehabilitován, aniž bych byl dotázán já nebo státní prokurátor.

Nač se spoléhal tento mrtvý, když vedl svůj osamělý boj? Nic mu nezbyvalo, než naděje, že ho národ pochopí. Dobře, že mrtví nemluví. Ušetří nám to mnohé začervenaní.

S případem Eliášovým jen proto bylo možno takto zacházet, poněvadž stále ještě váháme říci plnou pravdu o odboji a o okupačních letech a raději rozšiřujeme legendy, které jednou mají sloužit tomu, po druhé onomu. Kvetě stranicko-politické dějepisectví o letech 1939—1945, ačli tyto výplody agitace vůbec zaslouží, aby byly uváděny v jakoukoli souvislost s dějepisectvím. Oficiálně tvrdíme věci, o nichž každý ví, že nejsou pravdivé. A oficiálně zamlčujeme jiné věci, na které žádný normální člověk nezapomněl. Nikdy není národ krmen tak umělou stravou, jako když se mu mluví o odboji. Kdy přijde čas říci plnou, nepřikrašlovanou, ani nezhoršovanou pravdu? Nesmíme být optimističtí. Výklady o odboji se staly oblíbenou zbraní stranického boje, a snad plná ochota mluvit pravdu nastane teprve tehdy, až stranický boj ochabne. Kdy to bude?

Chceme zatím aspoň minimum: aby byly stanoveny zásady, platící pro každého. Kolik lidí prošlo před soudy a bylo odsouzeno nebo je ještě dnes pronásledováno proto, že za okupace neopustili svá místa a ve svých funkcích byli nuceni pronést nějaký loyální projev! Rozzřevený tisk, žádá je jejich hlavu, citoval zejména ty projevy, které pronesli v červnu 1942 za nejkrutějšího teroru po smrti Heydrichové, zcela zřejmě s tím účelem, aby odvrátili od národa další krvavé oběti. Tehdy se národ doma chvěl, neboť nikdo neuměl odhadnout velikost nacistické pomsty. A tehdy — tato pravda musí být řečena — národ doma si přál, aby tito muži takto mluvili a směnili několik vět, které stejně nikdo nebral vážně, za tisíce dalších životů. Sovětský prokurátor v Norimberku řekl, že Hitler vyhrožoval protektorátní vládě, že dá zabít čtyřicet tisíc Čechů v koncentračních táborech, jestliže ministři neučiní své loyální projevy. Blaze člověku, který nebyl postaven před takové rozhodování! Měl by se nyní aspoň chovat zdržlivě k jinému člověku, který před ním postaven byl, měl by posuzovat jeho úmysly a ptát se, chtěl-li tento obžalovaný zradit nebo chránit. Avšak novinářští žalobci úmyslně se tváří, jakoby nebyli schopni proniknout cionou, již každé dítě snadno rozhrne.

Dobře však. Je-li to vina, za niž trestem je žalář a opovrzení, pak nechť je to vina pro všechny stejná, pak ať bohyně spravedlnosti má pásku přes obě oči a tisk ať se vždycky stejně zlobí. Pracujeme pro to, aby národ pozbyl charakteru, jestliže nutíme lidi, aby vedle zásad hledali politickou protekci, která teprve zásady posvětí, jestliže dovolíme, aby politika ohýbala kde které pravidlo a příkládala různou cenu stejným lidským činům. Vizme: pronásledování loyálních projevů a těch, kdo za okupace podrželi legální posice, rázem ustalo, jakmile se před soud dostali činovníci NOÚZ, této málo slavné předchůdkyně ÚRO. Tu noviny, které dosud foukaly studeně, začaly foukat teple. Tu náhle bylo zajímavou pročitat tiskový orgán ÚRO, kam činovníci NOÚZ přešli. Jestliže dříve byl každý padouchem, kdo neodsuzoval loyální projevy, nyní se stal padouchem, kdo je odsuzoval. Neboť teď hořelo ve vlastní politické farnosti. Nyní tedy oznamoval orgán ÚRO, že „toto kombinování legálních a ilegálních prostředků umožnilo mimo jiné též překvapivý masový nástup po revoluci“; nyní pánové „plnili dané rozkazy jen proto, aby kryli činnost ilegálních pracovníků“ a aby „provedli dělnický majetek okupační bez úhony“; (tyto polehčující okolnosti nebyly přiznány těm, kdo se snažili provést národní majetek okupační bez úhony); nyní pojednou není vinou, že „k nějaké užší spolupráci se zahraničím nedošlo“ — „možnosti zde byly“, podotýká sám orgán ÚRO; nyní po prvé stačí, jestliže někdo, „i když sám ilegálně nepracoval, o ilegální činnosti jiných věděl“; nyní slavnostně byl potvrzen názor, že „bylo nutno pro ilegální práci použít legální organizace“ a schváleno „kombinování legálních i ilegálních prostředků k odbojovým účelům“; nyní, po prvé, se dovidáme, že „zásadou bylo, co možno nejvíce využít legálních základů“, poněvadž „tento způsob práce poskytoval daleko širší možnosti než budování ryze ilegálních organizací“. A tak dále, až je z toho dvojího měření jedné věci v mozku, v srdci i v žaludku stejně protivno.

Nuže, „kombinování legálních a ilegálních prostředků k odbojovým účelům“, které tu bylo tak důrazně schváleno, to právě byla metoda, vnučená poměry předsedovi protektorátní vlády, generálovi Eliášovi. Kdežto všem ostatním, kteří také kombinovali legální a nelegální prostředky, už dávno se na prsou houpaly medaile za revoluční zásluhy, aniž někdo čekal, nebudou-li snad pro toto kombinování postaveni před soud, v Eliášově případě, když jeho jméno mělo být i jen připojeno k těm, kdo padli za vlast, závodní rada to nedovolila.

Generále Eliáši, odpusťte nám naše hříchy vůči Vám.

Případ Eliášův se hodí k tomu, aby nad ním byla řečena většina pravdy o odboji. Potkal jej osud být ministerským předsedou za okupace. Šel po této cestě s otevřenými očima. Když byl jmenován, řekl: „To je můj ortel smrti.“ Čím jiným to mohlo být pro něho, když na toto místo pod německou patou přinesl neoslabenou mentalitu starého legionáře, když lhostejnost a nečinnost ho byly stejně vzdáleny a když od první chvíle svého legálního postavení začal využívat k ilegální činnosti? Byly chvíle, kdy se mohl zachránit. V lednu 1941 zahájil K. H. Frank

generální útok proti legionářům. Eliáš věděl, že Frank nezapomíná, že v čele vlády stojí legionář, a že velká hra tedy je již rozehrána. Ale dostal příkaz, aby ještě zůstal na svém místě — i zůstal. Ještě později mohl utéci, ale věděl, co by to znamenalo pro lidi, které tu zanechá. Opět zůstal. Legálně byl ministerským předsedou, ilegálně šéfem všech tehdejších odbojových složek. Jaká to kombinace a jak velká by musila být medaile za ni; když mnohem nepatrnější a nevýraznější kombinace byly odměněny! Pod pichlavým pohledem jediného Frankova oka zorganizoval odboj a rozsáhlou síť pro převrat; zachytil rozehnané důstojníky a mladé z nich poslal za hranice; podporoval rodiny zatčených a posílal za hranice i peníze.

Toto dílo došlo svého logického závěru: Eliáš byl jediný ministerský předseda v celé Evropě, kterého Němci popravili. Druhý závěr však už není logický: česká závodní rada pokusila se popraviti, co zbylo: jeho památku. A tak tento muž přijímal rány od Němců i od Čechů, vybíjel se nad ním hněv tyranů i potlačovaných. Pravý to tragický osud.

Němci jednali rozumně se svého stanoviska, když Eliáše zabili. Jak však jednali Češi, když jej hanobili nebo když, naměřivše jiným počt a uznání téměř bez rozmyslu, zde se vymlouvali?

Bylo by nesnadno to vysvětlit, kdybychom nevěděli, že po revoluci mnozí si počínali jako píchnuti škorpiionem. Sami dlouho poníženi za německé vlády, pocítili nyní pud ponižovat jiné, snad aby v sobě obnovili vnitřní rovnováhu. Sami po šest let drčení, toužili teď také prožít rozkoš drčení. Historie posledních deseti evropských let poněkud je naučila jednat s lidmi bez svědomitosti a vybíjet moc jednáním i úsudkem. Avšak to vše ještě zůstává dějem, který ve své krutosti je vážný, jako pohled na rozbourané živly.

Vedle toho probíhal menší, komičtější děj. Nyní, když nebezpečí pominulo, kde který šosák věděl, jak se má dělat revoluce a jak si má počínat spiklenec. Kde kterému účastníkovi Heydrichovy akce a pobírateli německých cigaret a premií bylo nyní náhle málo vše, co jini vykonali. Ti, kdo se v tomto památném zápase českého národa s německým chovali jako kibicové, pojednou vystoupili ze svých zákoutí. Jak známo, kibicovi nikdy neteče krve dost. Jiní muži, kteří prchli za hranice, aby zachránili svůj vlastní život, nyní prohlašovali statečně, že pro způsob boje proti okupantům nebylo rozhodné, padne-li o sto tisíc Čechů víc nebo méně. Když revoluce byla skončena, rozmohlo se velké žvanění o revoluci. Noví odborníci odboje nyní přísně posuzovali, zda kdo v okupovaných Čechách říkal nacistům tak otevřeně pravdu do očí, jako se to dělo v londýnských a moskevských novinách. Žádali, aby spiklenec byl hrdý a vše říkal veřejně. Přisedící lidového soudu se zeptal obžalovaného: můžete nám říci, proč jste zůstal na živu? Ony typy lidí, kteří kdysi po hospodách rozsuzovali, co měl Benedek udělat u Hradce Králové, zabývali se nyní úvahami, jak si měl počínat Eliáš. Připouštějí dnes jediný postoj vůči Němcům: říci jim otevřeně: já vás nenávídím a já vás chci zahubit. Sami nevyzkoušeli nic ze svých teorií, ale tím neúprosněji přikládají toto měřítko na jiné.

A tak Eliáš, který se dostal pod kola německého tanku, dostal se i pod kola tohoto přívěsného vozíku. Muž, který jednal, byl podroben pohodlnému úsudku těch, kdo nejednali.

Zaslepený a zmatený svět nepochopil roku 1933, co znamená nástup Hitlerův k moci, a nepřipravil se na boj s ním. Když pak věci dospěly na ostří nože, musil svět dosti dlouho ustupovat před tímto ponurým zjevením, v němž starogermánství se sloučilo v jediný útvar s gangsterstvím. My, stavše se hlavním předmětem nacistického útoku, shledali jsme roku 1938, že nemáme krytá záda, že všechny sliby nám dané byly zrušeny a že národové zalézají do děr, aby přečkali bouři. Po dvacet let byl budován systém evropské bezpečnosti proti německé odvetě: nyní, když ho bylo třeba, zhroutil se téměř přes noc. Bylo nám dáno trpce poznat opuštění. Každý může dosvědčit, že měli jsme dost odhodlanosti, pokud nás samotných se týkalo. Ale za námi nebylo nic než rozpačitost, marné pokusy vyprosit si slitování od rozpoutaných germánských žvlů nebo aspoň snaha vymánevovat odklad srážky o rok nebo o dva. Dokonce to bylo pro nás ještě horší: na naši oběť měl být uzavřen politický obchod s nacismem. Někteří lidé na západě uvěřili, že tygr nepoběží dál, bude-li mu hozen kus masa. Dlouho nám nevymizí z paměti postava Chamberlainova, tohoto aranžéra našeho neštěstí a ochotného návštěvníka Hitlerových sídel v Německu. Svět nás nechápal. V nejlepším případě byl odhodlán provádět ústupové diplomatické boje. Z nás se stala ztracená přední stráž v boji o svobodu, který sice musil přijít, ale ještě nenastal. Naši přátelé nás hodili do vody: musili jsme plavat, jak jsme uměli.

Roku 1939 se naše osamocení ještě prohloubilo. Svět nehnul prstem, když nás Němci obsadili. Několik lidí pohnulo pysky: to bylo vše. Stále ještě se doufalo, že Hitler se spokojí naší krví a že ostatní v klidu budou moci požívat plody země. Přišlo nové neštěstí: Evropa, která v jednotě vždy byla schopna odporovat Hitlerovi, i když se jí v to nechtělo věřit, se rozštěpila na té neblahé čáře, která jde mezi Západem a Východem. Není pochyby, že Anglie a Francie pokusily se vést věci tak, aby Rusko samo se dostalo do zápasu s Německem. Hodlaly přihlížet se založenými rukama. Rusko to pochopilo a oplatilo: uzavřelo smlouvu s Německem a samo nyní bylo divákem boje, který se rozpoutal.

My jsme skoro vymizeli z paměti světa. Dlouho nikdo necítil, co znamená náš pád. Anglie a Francie tak nás odepsaly, že neměly ani zájem, co se stane s našimi zbraněmi, jež jsme vyrobili v takovém počtu a v takové kvalitě: klidně je vydaly Němcům. Patrně jsme jako problém už jen nudili. Byli jsme odkázáni jen na své síly a jen na svůj úsudek. Každý náš vzpurný pohyb by byl ihned utopen v zátopě krve. Když celý svět couval a uzavíral kompromisy s Německem, měli jsme my jediní — bez jakékoli naděje — začít ofensivu? Někteří lidé v hostincích dnes soudí, že jsme měli. Ale národ tehdy instinktivně zvolil cestu života, ne smrti: musíme zatím prodělavat ústup s celým ostatním světem, se Západem i s Východem, zachovat se a čekat na příležitost. V tom nebylo rozdílu mezi pravíci a levíci: je-li třeba, bude

se jezdit i na Heydrichovy akce, bude se kombinovat legalita s illegalitou, vnitřní odhodlání s přetvářkou. Někteří lidé se rozhodli přečkat tuto trapnou dobu v emigraci a odtud, z této snadné posice, se vrátili s neposkvrněným štítem.

Avšak, poněvadž celý národ se nemohl vystěhovat, běda těm, kdo v té době musili vést české věci doma! I tu zbyl život, i tu se ještě chtělo dýchat. Když naše osamocení bylo nejhlubší a noc kolem nás nejtemnější, připadla generálovi Eliášovi role stát se předsedou protektorátní vlády. Nebyla to skutečnost, nýbrž právě jen role. Nemohl spoléhat ani na to, že přiletí aspoň jedno spojenecké letadlo, aby se podívalo, co se s námi děje. Jak předvídal, ztratil život v této hře. Snad by se byl mohl vyhnout. Jistě pak mohl uprchnout, když už se stahovaly mraky nad jeho hlavou. Ale cítil několikerou povinnost: nevydat zrádcům hlavní české posice, které ještě zbývaly; ulehčovat, jak bylo možno, život těm, kdo zůstali doma; připravit odboj na chvíli, kdy bude možný. Není možno se smířit s tím, že by nemělo být uznáno, co vykonal za tak těžkých podmínek, o jakých nemají tušení ti, kdo ho kritisují. Zachováváje si po celou dobu ducha odboje, přičinil se vedle toho, aby v krvavé krizi byla zachována biologická podstata českého národa, to znamená, aby tolik Čechů přežilo, aby národ mohl zahájit nový život a aby vojska osvoboditelů neprocházela hřbitovem. Je pravda, že existují také takoví hrdinové, kteří nyní praví: nic nám nemělo být po biologické substanci. Ale Eliáš nepatřil mezi tyto papírové hrdiny, a dobře, že nepatřil. Také hospodářsky jsme jeho dlužníky: zápolili bychom s nesrovnatelně většími potížemi, byli bychom na samém dně, neměli bychom rezerv, do nichž může sahat i naše dvouletka, kdyby nebylo jeho „kombinace legálních a ilegálních prostředků“, která po prvé byla uznána za správnou taktiku, když hrozilo nebezpečí, že i funkcionáři ÚRO budou postaveni před soud. Uznalo-li se tu za zásluhu, že „byl proveden dělnický majetek okupací bez úhony“, musí to být uznáno za zásluhu, i když šlo o ostatní a větší český majetek. Když už nic jiného: oč méně lehkomyslní bychom dnes směli být!

Stále se říká, že musíme umět oceňovat také kladné jevy v našem životě. Nuže, proč je neoceňujete? Proč se upírá tolik šikmých pohledů na tento velký kladný jev? Chceme ponížením této postavy potvrdit polskou theorii, že jsme byli národem kolaborantů? Není sebedrásáním, jestliže odsuzujeme žijící ničemy. Není možno nic jiného dělat, nemáme-li všechny zásady uvést do beznadějného zmatku. Ale sebedrásáním je každá částka pomluvy, vržená směrem k této postavě, která svou mučednickou smrtí nás zbavila nebezpečí, že bychom mohli být vydáváni za národ Quislingů. V době, kdy se ve světě rozmáhal defaitismus, Eliáš vše vsadil na vítězství — i když tušil, že se ho nedožije. Čeho mělo být dosaženo zahráváním s jeho památkou? Mělo být dokázáno, že nebylo u nás pevných lidí kromě těch, kteří byli v dálce — emigrantů? Je třeba vznešenost některých živých posilovat rozšiřováním skepse k tomuto mrtvému? Pocítí teprve potom živí, že jim vyznamenání pevněji visí na kabátě?

Jediná poslední věta je možná: národ zůstává dlužníkem generála Eliáše.

národní hospodář

Josef Hudec

Světový mír a hospodářské uspořádání státu

Vítězství ve světové válce bylo jen prvou polovicí vykonaného díla. Druhá polovina zůstala v příšeří: světový mír. Z příšeří vystupuje stále zřetelněji úpadek válečné jednoty Východu a Západu, čili socialismus a kapitalismus — a objevují se stále zřetelněji neblahé obrysy dvou bloků. Je nemožna spolupráce?

Čtu právě ruskou knihu. Hodnotnou knihu: »Dějiny diplomacie.« A z této knihy cituji:

»Také sovětská diplomacie se své strany projevovala ochotou dohodnout se s buržoasnými státy. Vycházela ze zásady, že protikladnost obou systémů — kapitalismu a socialismu — nevylučuje možnost klidného spoluzití. Sou-druh Stalin poukazyval na to, že takové dohody jsou možné a účelné za klidného vývoje.«

»Vývoz a dovoz — rozvíjel soudruh Stalin svou myšlenku v rozhovoru s americkými dělníky — jsou nejvhodnější půda pro takové dohody. Potřebujeme výrobní zařízení, suroviny (na př. bavlnu), polotovary (z kovu a pod.), kdežto kapitalisté potřebují odbyť tohoto zboží. Tady je půda k dohodám. Kapitalisté potřebují: naftu, dříví, obilní produkty, a my musíme toto zboží odbyť. Tady je další půda k dohodám. Potřebujeme úvěry, kapitalisté potřebují pěkné úroky z těchto úvěrů. To je zase půda k dohodám už po linii úvěru, při čemž je známo, že sovětské orgány jsou nejdochvilnějšími poplatníky z úvěrů.«

»Totéž možno říci, pokud se týče diplomatické oblasti. Vedeme politiku míru a jsme ochotni podepsat s buržoasnými státy smlouvy o vzájemném neútočení. Vedeme politiku míru a jsme ochotni dohodnout se ve věci odzbrojení až po úplné zrušení stálých armád, což jsme prohlásili před celým světem již na janovské konferenci. Tady je půda k dohodě po linii diplomatické.« — (Dějiny diplomacie, III. díl, str. 206.)

Tedy: takto hovořil Stalin již někdy před několika lety, toto jsou tedy zásady socialistického státu.

Jevíla se kdy více potřeba takovýchto dohod jako dnes, kdy celá Evropa se hroutí pod důsledky pustošivé války?

V téže ruské citované knize na straně 550 čteme tato — trochu až jednoznačná slova:

»V letech nejtěžších zkoušek veliké vlastenecké války Stalinova geniální diplomacie dovedla semknouti svobodomyšlné národy kolem Sovětského svazu. Vytvořila bojovou frontu největších demokratických mocností.«

Zde třeba snad poznamenati, že k semknutí svobodomyšlných národů a k utvoření bojovné fronty největších demokratických mocností přispěla také velikým podílem i geniální diplomacie Rooseveltova a Churchillova — avšak to je pro naši věc vedlejší. Chceme vyzvednout, že nejedná se tedy jen o dohodu a spolupráci kapitalismu a socialismu, nýbrž o další dohodu s největšími demokratickými mocnostmi a se svobodomyšlnými národy — s těmi, které již dříve semkly se kolem Sovětského svazu a Sovětský svaz kolem nich, které již dříve utvořily společnou bojovnou frontu, dobyly společnými silami vítězství nad mocnostmi zla, společně ještě soudily původce a nositele zla a společně slíbily lidstvu vítězný a trvalý světový mír.

Nyní se tedy jedná o ten slíbený ideální světový mír a o tak prosaicnou, avšak nadmíru důležitou věc, jako je bavlna, nafta, obilí a jako je — vývoz a dovoz.

Vezměme věc s našeho stanoviska a pozměňme maličko některé Stalinovo slovíčko. Tak můžeme nebo musíme hovořit: My, československá, lidově demokratická

republika potřebujeme suroviny, jako bavlnu, rudy atd., kdežto některé demokratické mocnosti potřebují odbyt tohoto zboží. Tady je půda k dohodám. My, Československá, lidově demokratická republika, potřebujeme úvěry, a Amerika potřebuje zase některé naše zboží i úroky z těchto úvěrů. A to je zase půda k dohodám. Někteří svobodomyšlní a demokratičtí národové, to jest jejich obyvatelstvo, lid, potřebují textilní zboží, porcelán, sklo a jiné produkty a my musíme toto zboží odbyt. Tady je další půda k dohodám.

Roku 1924 byla v Anglii u státního kormidla labouristická strana, jejímž vůdcem byl tehdy Macdonald. Jako ministerský předseda byl zastáncem stanoviska uznání Sovětského svazu de jure. A tento britský socialistický šéf vlády napsal ve své knize »Zahraniční politika dělnické strany«:

»Když je odmítání diplomatického uznání některého národa spojeno s odmítáním obchodu s tímto národem, pak přijde tento nerozum příliš drah.« — (Citováno z »Dějin diplomacie«, III. díl, str. 209.)

Tak smýšlel labouristický státník v době, kdy poměr mezi kapitalistickou Anglií a Sovětským svazem byl napjatý. Jak se utvářel poměr ten v poslední době?

»... Sovětský svaz získával neustále vzrůstající mezinárodní autoritu. Zoceleny byly základy bojového svazku demokratických národů... jejich spoluprací jsou kladeny základy poválečného uspořádání mezinárodních vztahů, které pojistí lidstvu mír, svobodu a nezávislost.« (»Dějiny diplomacie«, str. 504 a 505.)

A oč se jedná právě v dané chvíli? O to, aby zoceleny byly základy hospodářského svazku a mírového svazku demokratických národů, jejich spoluprací mají být kladeny základy hospodářského uspořádání mezinárodních vztahů, které mají zajistit lidstvu mír, svobodu i nezávislost. Podmínkou světového míru je hospodářské uspořádání světa.

Socialismus — podle historického materialismu — učí, že hospodářské poměry jsou vším — hybnou silou dějin a sociální stavbou, z níž vychází a na níž spočívá nadstavba ideová. Nuže — Evropa je dosud poválečnou hospodářskou rozvalinou a tyto hospodářské poměry jsou primární otázkou každé politiky každého státu, zvláště i každé politiky evropského celku. A na této a s touto hospodářskou rozvalinou má být budován světový mír — tato zajisté ideová nadstavba také poměrů hospodářských?

Dnes plánování bylo povýšeno na účinného konstruktivního činitele obnovy. Může býti tedy rekonstrukce Evropy prováděna bez jakéhokoli plánu? Hospodářská rekonstrukce Evropy týká se asi třiatváceti států. Jaká to složitost díla! Je třeba styků, je třeba slyšení a návrhů všech a každého, je třeba i hospodářského prolinání. A přitom je třeba uchovat a ztuzit ještě jednotu celého komplikovaného tělesa, jak to vyžaduje světový mír — vždyť již jen utvoření se dvou rivalisujících bloků je počátkem konce!

Útvar bloků dosud jen straší. Avšak určitá faktická rozdílnost světové soustavy již existuje. Je to Západ a Východ a je to kapitalismus a socialismus. Dvě odchýlné světové koncepce, dva sociální světové útvary. Jsou vedle sebe i prostupují se navzájem v různých formách. A to je úkolem naší doby — urovnat a sladit je tak, aby mohly žít společně a aby na místo nepřátelství nastoupilo činnorodé soutěžení — kulturní i hospodářské.

A tu vezměme si na pomoc socialistické stanovisko, je-li řeč o možnosti či nemožnosti usměrnění protikladnosti obou systémů. Pomocnickem tím je sovětský státník Stalin a sovětská encyklopedie v dějinách diplomacie.

Dohoda je možná — sovětská diplomacie projevovala se své strany ochotu dohodnout se.

Vývoz a dovoz — toť nejvhodnější půda pro takové dohody.

Socialismus či socialistický stát potřebuje to a ono — zboží i peníze na obou stranách.

Pro mír jsou dnes stejně socialisté jako obyvatelstvo států kapitalistických i jako diplomacie těchto států, poněvadž válkou i kapitalismus je ničen a poněvadž jsou také takové kapitalistické státy a mocnosti, které jsou svobodomyšlné a demokratické, a které v nedávné právě době »vytvořily bojovnou frontu největších demokratických mocností« (proti fašismu) a kdy Stalinova geniální diplomacie dovedla semknouti svobodomyšlné národy kolem Sovětského svazu.

Utvořit jednu velikou dohodu — šlo to. A utvářet další veliké dohody — může to jít. Takový je fakt v prvním případě, a takový je názor v druhém případě. Proč to tedy nejde? ... Proč se horizont Evropy občas tak zachmuří, že padnou i slova o možnosti třetí světové války?

Má-li být budován světový mír, musí být vytvářen více méně jednotný organismus nebo více méně jednotná organizace celého světa. Netušeným rozmachem techniky svět se zmenšil. Celý veliký světadíl Ameriky nemůže již dělati politiku izolace. Dotyk na jeden citlivý nerv světového organismu vyvolá odezvu v organismu celém. My jsme vystěhovávali Němce. Byla to naše životní otázka. Avšak jen naše? Ne. I ostatní vzdálený svět do té otázky hovořil. Malý stát utvoří si takový a takový politický režim. I veliké státy mají o tomto režim zájem a »míchají se« do záležitostí toho státu. Bylo nebo je nějaké dělení světa. Otázka kolonií. Je z toho světová událost, nejen událost kolonizátorského a kolonizovaného státu. A tak dále. Svět si vytváří víru a více jednotnou organizaci, s kterýmžto postupem projevují se současně též snahy po jednotném mezinárodním právním řádu a pokud možno i po jednotném morálním standardu. Celý proces vyžaduje dohod a dohodování se.

Současné státy možno rozdělit do tří kategorií: úplně soběstačný není dnes ani jediný stát. Každý potřebuje něco od státu druhého nebo států druhých, hospodářský život — a tím národové žijí — nezastavuje se před hraničními čarami. Přesto však, že v takovéto situaci je každý stát, i ten nejmocnější a nejsilnější, je přece možno položit dělitko: 1. Státy s hospodářskými přebytky. 2. Státy jakž takž soběstačné. 3. Státy, potřebující mnoho dovozu ze států druhých a vývozu ze státu vlastního.

Československo patří do kategorie třetí, Amerika do první, Rusko do druhé. My bez dovozu a vývozu nemůžeme existovat. Dnes již slušně vyrábíme, nikoli však jen pro svou vlastní potřebu, nýbrž pro vývoz do jiných států. Musíme vyvázet, abychom mohli zase dovážet a tím abychom mohli zase dále vyrábět. Naše hospodářství je přímo spjato s hospodářstvím světovým. A jsme v údobí, kdy právě snažíme se získávat nové zahraniční trhy nebo udržovat již získané. Každá ztráta nebo každá překážka a každé ztížení těchto našich hospodářských styků je naše minus.

A v této světové hospodářské síti vězí také společná věc všech národů a států: světový mír. Bez světové hospodářské organizace nebude světového míru. Strašlivá válka byla válkou světovou. Mír musí být světový, má-li být pokoj na zemi. Pro světový mír musí být světové uspořádání hospodářských vztahů mezi národy a jejich státy. A v tomto světovém uspořádání nemůže zůstat Slovanstvo izolováno, třeba by i tvořilo velkou část dvou světadílů...

život a instituce

Dr Jaroslav Drábek

Propaganda, která zabíjí

(O upřímnější poměr k sovětskému Rusku)

Malá epizodka, která se odehrála v kvintě jednoho našeho gymnasia, nutí k tomu, aby se člověk vážně zamyslel nad tím, jak se vyvíjí náš poměr k sovětskému Rusku. Myslím ten vnitřní, v srdci našeho lidu, zejména naší mládeže — nikoli ten oficiální, řízený plánovitě a bohužel přímo katastrofálně špatně. Při hodině ruštiny chyběla řada chlapců. Inspektor, který to zjistil, vyslovil dohad, že jde o záměrné podceňování a přehlížení ruštiny se strany žáků. Měl pravdu? Bohužel nutno uznat, že do značné míry ano, mýlil se však naprosto ve svých dohadách o skutečných příčinách tohoto politování hodného a dnes nebezpečně se šířícího zjevu.

Stojí za to, abychom si věc trochu podrobněji rozebrali. Jak je možné, že v slovanském národě, u něhož rusofilství je téměř součástí národní tradice (na rozdíl na př. od Polska), v národě, o jehož opětné osvobození se sovětské Rusko tak nesmírně zasloužilo, jehož vláda nepřestává združďovat životní nutnost politického svazku se Sovětským svazem, jak je možné, že v tomto národě dřívější vnitřně upřímný a vřelý poměr k Rusku přestává být u mnohých otázkou srdce a stává se jen otázkou rozumu? Zjist'ují to s ustrnutím i vedoucí politikové komunistické strany a přičítají to nejraději nějaké velkorysě, záměrné propagandě skryté reakce.

Lze stěží věřit, že by s tímto svým úsudkem mohli být sami spokojeni, že by mu vůbec sami mohli věřit. Neboť jak by si mohli vysvětlit tento citově chladnoucí vztah vůči sovětskému Rusku na př. u takových lidí, kteří nezmeněně šli a jdou za Masarykem a Benešem, kteří v dobách první republiky byli podezříváni z tajných sympatií ke komunismu (ač nikdy komunisty nebyli), kteří volali od počátku po uznání sovětské vlády, kteří se radovali, když sovětské Rusko přišlo do Ženevy a hlavně, kteří jákali od chvíle, kdy Rudá armáda začala hnát Němce od Stalingradu a se slzami v očích vítali v Praze ruské tanky. Jak by se dalo vůbec logicky pochopit, že tito lidé by byli najednou schopni účastnit se čehokoliv, co by bylo s to věc sovětského Ruska poškodit? A přece se to o nich s tak neodpovědnou samozřejmostí tvrdí zde i v sovětském tisku, který ke své škodě čerpá své informace o nás mnohdy jen z jediného pramene.

Je to správná cesta k nápravě? Nikoli — právě naopak, těžce to poškozují zájmy našeho velikého spojence k upřímnému zármutku nás — nekomunistů, jimž opravdově vnitřně dobrý poměr k sovětskému Rusku leží vážně na srdci, ať o tom někteří krátkozrací lidé z komunistické strany tvrdí cokoli.

Začněme s onou mládeží, která prchá z hodin ruštiny. Také tato mládež vítala upřímně Rudou armádu, jezdila 9. května 1945 na ruských tancích jásající Prahou. Viděla však krátce nato některé pro ni nesrozumitelné zjevy. Na stěně jejich třídy ve škole neobjevil se — jako tomu bylo dříve vždy — samotný obraz hlavy státu, nýbrž vedle něho také obraz Stalinův, dokonce často na prvním místě. Překvapená mládež začala se dotazovat a přemýšlet o tom, jak je to vlastně s tou novou republikou. Rudý praporek s kladivem a srpem nesměl chybět na škole vedle vlajky republiky ani při oslavách ryze národních a nesrozumitelnou pro ně sovětskou hymnu bylo nutno bez jakéhokoli přijatelného výkladu narychlo se učít v ruském, znění nazpaměť několik týdnů poté, kdy přestalo nezáviděné memorování hymny nacistického Německa. Lidé, kteří vymysleli všechny tyto věci, způsobilé jedině k tomu, aby mladou duši

znechutily, špatně se zasloužili o sovětské Rusko, i když se snad na prsou mnohého z nich stkví sovětský řád!

V téže době začala však po našich ulicích jezdit velkopéřá americká auta, z gramofonu, radia a stejně jako v biografu zněl svůdný rytmus jazzu, ze Spojených států přicházely zásilky s dosud nevidanými dobrými věcmi. Mládež byla překvapena a zmatena, když slyšela, že pochoutky i lesklá auta pocházejí od národa, který je prý tak nějak zůstalý, kapitalistický, prostě reakční. Nerozuměla tomu, začala nedůvěřovat. Americké automobily byly čím dále svůdnější, americké filmy zněly melodiemi čím dále bláznivějšími, tajemné slovo UNRRA ztělesňovalo se v příjemnosti čím dál zázračnější. Naproti tomu ze sovětského Ruska přicházely často špatné filmy, vyrobené pro diváky nižší kulturní úrovně, než je úroveň lidu u nás v Československu a jejichž bezduchá tendencnost působila jako rána pěstí mezi oči. Přestalo se tedy chodit na sovětské filmy vůbec, i na dobré, za to se nekriticky jásalo i nad kýči, jen když byly z Ameriky. Nikdo neměl odvahu říci: zadržte, ničíte neodpovědně to, co generace našich buditelů pracně vybudovaly. K obyvatelům státu, který založil Goebbels s jeho výstavami o velikosti Německa nebo o bolševickém ráji, nesmíte vůbec přijít s podobnými věcmi, nechcete-li dosáhnout pravého opaku. Vždyť sám Goebbels, d'abelsky geniální mistr propagandy, právě v této zemi dokonale ztroskotat s methodou, kterou jinak získal masy národa německého. A vy přicházíte se stejnou formou propagandy! Nepoučili jste se o nicem na případě dr. Kramáře, který celou svou věc politicky prohrál v prvé řadě svým nekritickým vychvalováním carského Ruska? Domníváte se, že je rozumné a správné šířit násilím legendu o tom, že jedině Rudá armáda zachránila Prahu, když již dnes celý národ ví, že Američané seděli bezradně na svých tancích u Berouna v okamžiku, kdy Rudá armáda si klestila cestu snad ještě někde u Drážďan a že připravení čeští letci v Londýně nesměli vzletnout, aby zahnali několik německých letadel, která Prahu bořila a zabíjela? Četl z vás o tom někdo nějaké klidné a rozumné pojednání? Nepoškozují násilná legenda věc daleko více než prostá pravda? A co ty nekoněčné oslavy všech možných sovětských jubileí, při nichž stále tíž dva, tři oficiální řečníci opakují nabubřelé, neupřímné a k smrti nudné fráze? Co by se stalo, kdyby při nějaké oslavě Sovětského svazu promluvil jednou také nekomunista?

A dále: Jaká je to bláhovost do omrzení opakovat národu, který se naučil mít Rusko opravdově rád právě z kritických děl Havlíčkových a Masarykových, že v sovětském Rusku je všechno pokrokové a krásné a líčit Spojené státy a Anglii jen jako sídlo reakce, která je prý ostatně před zhroutilím! Jaká je to neodpovědnost zamíčet národu, že válkou vyčerpané sovětské Rusko není s to dodat nám suroviny, kterých nezbytně potřebujeme, máme-li udržet dosavadní životní úroveň národa, a nepoučit ho o tom, že mezi odběrateli našich výrobků je sovětské Rusko na jednom z posledních míst! Co chtějí docílit bláhovci, urážející zástupce západních velmocí hloupě naivními demonstracemi, které dávají sice znamenitou záminku těm několika málo skutečným reakcionářům v našem národě k zlomyslnému pošklebku (a které tedy jen posilují skutečnou reakci), ale současně věc Sovětského svazu v širokých vrstvách národa znevažují! Při tom vůbec nemluví o amerických úvrech, bez nichž se naše Národní banka začíná tvářit rozpačitě...

Tady jsme u jádra věci. Vzdělaný a politicky vyspělý národ, jako je národ náš, nesnáší prostě, aby se mu goebelsovsky vtoukaly do hlavy jakékoli skutečnosti, a níhdy, jsou-li pravdivé. Je pro něho nesnesitelné pomyslení, že má být snad považován za národ méně pokročilý jen proto, že je národem méně početným. Instinktivně cítí, že má leckteré věci dokonalejší a lepší než národové Sovět-

ského svazu. Je však současně ochoten naopak přijímat a učit se od svého slovanského bratra vše, v čem jej tento předčí. Žádá však pro sebe takt a uznání. A živelně nenávidí bezduchou, tupou propagandu. Velikost a politická prozíravost Stalinova byla v našem národě uznávána a ctěna dříve a daleko upřímněji v dobách, kdy jeho jméno nesmělo být nahlas vysloveno, než nyní, kdy jeho obraz visí v každé třídě a v každé kanceláři, přesně na stejném místě, kde za války visel povinně Hitler vedle Háchy. Dobré sovětské filmy budou vyhledávány stejně jako filmy americké od okamžiku, kdy o špatných sovětských filmech bude otevřeně vyslovován soud, jaký si po pravdě zaslouhují. Neboť uvědomme si, že byly již u nás doby, kdy sovětský film byl nadšeně přijímán a naopak film americký byl považován za konvenční kýč. Jen si vzpomeňme na doby, kdy k nám z Ruska přišel na př. „Křižník Potěmkin“. A to bylo za režimu, za něhož žádného ministra ani nenapadlo vozit na svém autu vlajku Sovětského svazu, kdy nebyli komunisté nejsilnější stranou a ve vládě a kdy neexistovalo ministerstvo informací!

Je to všechno tak samozřejmé a tak jasné! Je možné, že by u nás byli opravdu lidé, kteří by tohle vše nechápali? Proč však tedy nevstanou, neprotestují a nežadají, aby byl už jednou učiněn konec všemu, co v národě skutečně dusí opravdovou lásku a sympatie k Rusku a co nám současně vychovává mládež, pro kterou lesklé auto a ječivý jazz bude nakonec kvintesencí vši civilizace a krásy?

Neslyší a nevidí, protože nechtějí. Zájem své strany úzkoprse a naprosto mylně ztotožňují se zájmy samotného sovětského Ruska, a když cítí, že se jim věc nedaří, hledají reakci. Najdou ji všude a za všech okolností. Stačí říci, že nedávná výstava sovětského malířství byla neurváženým krokem a že to byl naopak tragický doklad toho, kam může zavést národ důsledná izolace — a jste reakcionář. Místo upřímné kritiky, která by byla přátelským upozorněním, že velký národ nemusí být ve všem napřed jen proto, že je velký, dává se příležitost opravdovým snobům a reakcionářům, kteří nadšeně obdivovali ještě nedávno Hitlerovo tažení proti „entartete Kunst“, aby jásali. A komunističtí avantgardisté rozpačitě mlčí, v horším případě dokonce farižejsky „vysvětlují“ nebo chválí.

Člověk by mohl předpokládat, že sovětskému Rusku musí více záležet na opravdovém, upřímném přátelství jedinců i skupin a stran, které nejsou komunistické, ale jejich sympatie mají proto tím větší cenu i význam, neboť jsou trvalejší a tvoří tradici celého národa. Pro tyto jedince i skupiny je však nutná docela jiná forma taktiky a nevtrhavé propagandy, ty nelze získat nekonečným a nekritickým vychalováním. Zdá se, že toto v sovětském Rusku dobře nechápou ke své škodě a opravdovému zármutku všech, kdož touží po vřelém vztahu na opravdových, zdravých a hlavně trvalých základech... a kteří jsou místo toho odstrkování a prohlašování za reakcionáře.

A obdobnou kapitolu bylo by možno napsat o Jugoslavii, snad ještě trpčí. Vrací se snad období panslavistického utopismu v nové, horší formě?

do ba a lidé

Bohumil Černý

Odpo věd nost v č e ra a d n e s

Odpo věd nost je pojem, který zasahuje někdy tak hluboko do lidského života vnějšího i vnitřního, že je schopen postavit člověka jako Orfeua na rozcestí, na němž zdánlivě jen boží zásah může určit správný směr.

Zejména za okupace jsme tohoto pojmu užíli až dost. Nacisté na něm postavili valnou část svých policejních

method. A vzpomínky na to mne v souvislosti s několikaletým poodhalením roušky z minulých dějů nutí k tomu, abych přičinil několik poznámek k faktům, jak se odpovědnosti zneužívalo, jak se s ní manévrovalo a jak také se někteří v ní — třeba i v dobré vůli — mylili.

Nelze si dobře představit dobrou funkci vědomí odpovědnosti bez opravdového života citového. Kdo je necitlivý k mravním závazkům, u toho je přirozeně míra odpovědnosti velmi snížena oproti jiným lidem. Nacisté na příklad právě této skutečnosti dovedli ďábelsky využívat. Jejich policejní systém, který jim měl usnadnit hlídání všeho živého i neživého, spočíval právě na thési, že jakéhokoli druhu představený je odpověden za celek, který je mu podřízen. Mělo to současně představené vybičovávat k věrným službám a k bedlivému hlídání těch koutů, do nichž už gestapácké zraky nestačily všude proniknout. Bylo snad toto opatření leckde rafinované, ale bylo nejspíše a zbabělé. Na jeho rubu jsme právě tolikrát mohli vidět germánskou zhovadilost a současně neschopnost pronikavějšího úsudku. Výsledky toho byly ony popravky celých rodin za protifíšskou činnost, často domnělou, až po Lidice a Ležáky a celou serii osad za revoluce. Projevilo se to i v nesmyslném běsnění v některých úřadech, závodech, na školách. Pojem odpovědnosti za něco se zvrhl až k směšnosti. Proto, že byly jakési podezřelé tiskoviny nalezeny ve stolku jednoho úředníka, byl vybrán celý úřad, že jedna paní cosi povídala, byl prohledán celý dům, že dva terciáni načmárali hanlivé nápisy o nacistech na stěnu záchodu, byl persekčován celý ústav se všemi trýznivými důsledky i pro lidi docela nezúčastněné. Ona odpovědnost byla nacisty přenašena na celý národ. Výstrah v tom smyslu bývaly plné noviny a vyhlášky. Představení se zaručovali za věrnost a řádné plnění povinností k říši — „ochranitelce“ celků, své správě svěřených, „vláda“ se zaručovala za národ. Byla to komedie plná nikoli omylů, ale pustého sarkasmu vůči každé předstávě důstojného lidství, komedie, která nás naplňovala takovými náladami, že v nás stále ještě doznívají a pobuřují nás i činní nedůtklivými vůči každému třeba jen z dále jí podobnému jednání.

Z řetězů argumentací o odpovědnosti vzpomínám námátkou jedné: V Rankenheimu u Berlína přeškolovali profesory v nakomandovaných kursech, jež se před návratem domů končily večírky, jimž německý vedoucí inspektor se snažil dát přátelský ráz. Písničky, recitace, nějaká hudba — všechno za války přitažené — a ovšem řeči. Také za nás, obšťastněné školením v zeměpisu reichu v této končině na pomezí Lužice, kde skoro každý kámen na nás volá praslovanským jménem, promlouvá nejstarší kolega. Splyne mu se rtů šťastný slovní obrat, že ten Lebensraum, o kterém nás tu v kurse stále učili, by se měl stát též Liebesraumem, aby budoucnost byla lepší. Vedoucí Němec (byl to z. š. i. Zarba z Brna) k tomu zaujal toto mentorské stanovisko: německý národ přináší těžké oběti pro Evropu obětováním svých nejlepších sil (v ty dny právě byl národní smutek, nařízený pro porážku u Stalingradu) a za takových okolností nemůže trpět, aby mu někdo místo projevoování lásky a vděčnosti vrátil díky do zad, jako bylo v Čechách za heydrichiády, za niž národ český nese odpovědnost. V místnosti zavládlo mrazivé ticho, ve vzduchu jakoby visely nože, čekáš, že v tu chvíli dá kdosi komusi aspoň políček. Byl příliš jadrný ten zvuk a příliš jasně se vyhnul onomu popjevu, který se od Němce prostě nedá očekávat, aby učinil zřejmou jen a jen převahu své pěsti a dal najevo, že odpovědnost národa tu má povahu služebnosti, již jsou spjatí všichni do celku, jenž může být zničen, kdyby i jen jednotlivci se vymykali a tím trhali kruh odpovědnosti. Zde jistě nejmarnantnější se individualismus neshání s kolektivismem, který problémy zplošťuje až do hlouposti.

To všechno jsou ovšem důsledky totalitní filosofie. Proto ty nesmyslné popravky a persekuce, při nichž se ti zastavoval rozum i srdce, ale které byly jen logickým důsledkem duševního „tvoření“ myšlenkově plytkých lidí, kterým v je-

jich rozumové nedostatečnosti bylo nejpřístupnější a nejsnadnější komandovat, bít a zabíjet, aby se tak pomohlo k vítězství jejich dogmatu, jejich „pravdě“. Tu byl ten mravní hnůj, do kterého zapadal celý německý národ a nemohl se z něho vymanit. Totalita byla nacisty, kteří z veliké většiny tvořili německý národ, uplatňována důsledně ve všem životě hmotném i duševním. Mravní důsledek — ale i prostě logický — z toho tedy je ten, který jsme v odboji hlásali už za války, že totalitní musí být i zbraně, kterými nacismus má být zlomen a totalitní musí být ovšem i odplata světa, jenž měl být germánskou pestí pokořen.

Po válce takového druhu nebylo v prostředí, které k tomu mělo podmínky v rozpadu organizovaných nepřátelských sil, nic jiného možné, než revoluce, neboť akce tak kruté musily vzbudit ostré reakce. To se ukázalo i u nás, kde válka vlastně končila, tak jako tu — aspoň symbolicky — začínala. Projevila se už za války různými akcemi domácího odboje, zejména činností partyzánů. Tuto novou či lépe řečeno obnovenou formu národního odboje za svobodu bude potřeba zejména u nás ještě dobře studovat, aby se vytěžilo to nejvíce poučení především taktického, ale ovšem i organizačního a mravního. V různých formách našeho odboje se nejlépe projevila odpovědnost před národem, před jeho svědomím, ctí, minulostí i budoucností. Znamenalo to provedení důkazu před světem, že jsme národ hodný svobody, které si chceme dobýt a ji udržet a především svou silou se pak vyvíjet k onomu společenství a pracovnímu srůstání, k němuž lidstvo spěje a jež bude tím dokonalejší, čím volněji k němu budou jeho jednotliví členové v národních celcích přispívat.

Proti usměrňované, páteř křivící a život otravující odpovědnosti tedy vyrůstala a sílila v nás za války odpovědnost krásná a hrdě prociťovaná, odpovědnost k vlastnímu národu, k jeho poslání ve světě. To bylo to, co nás sílilo v životě, v nejistotě chmurných dnů, ve sklíčení neúspěchů a porážek. Řekl jsem už, že národ jí byl silen ve svém celku. Byly ovšem výjimky, někde dosti četné, ale přece vcelku potvrzující pravidlo. Dostát plně povinnostem, jež tato odpovědnost přikazovala, bylo neskonale těžší, než vyhovovat leckdy i jen povrchně oné odpovědnosti diktované. Češi se za svých pohnutých dějin už hodně naučili dvojitvárností, a také v této válce jí musili užít. Kdo neměl z ostatního světa takového postavení jako my, těžko si to dovede představit a těžko též leckdy dovede pochopit naši národní povahu.

Odpovědnost musila být nezbytně posvěcena ideou, aby z ní vyplývaly činy, jež mají cenu všeobecnou a nikoli osobní, neboť sám charakter odpovědnosti směřuje k celku. Mravně musí ovšem vyrůstat z jednotlivce a je tedy nejpotřebnějším dovést být odpovědným nejprve sám k sobě. V tom lidské duše bývaly a bývají značně slabé. A bývá to právě v dobách vzrušených, jež poskytují hodně příležitosti na odpovědnost zapomínat. Za okupace bylo tolik prohřešků a omylů proti národní odpovědnosti, že by z toho všeho psychologové, kdyby to mohli zachytit, mohli studovat léta. — Funkcionáři spolku, zatčení gestapem, mluví při výslechu bez mučení, z pouhého strachu tak, že o jejich spolkové ctí, ale vůbec někde i lidské ctí nemůže být ani řeči. (Sev. Čechy.) Rolník je žádán o nějaké poživatiny pro velmi potřebné Čechy. Nemá, nemůže, těžká doba. Včera si však od něho nesli vídeňští Němci plné kufry za těžké peníze. (Slovácko.) Společnost chce dělat odboj, začne s nějakou sbírkou, při čemž si dělá seznam dárců a už také ustavuje příští vedení města, kde jmenuje a zapisuje si i lidi, kteří o tom vůbec nevědí, až je gestapáci všechny posbírají a u piva se pak baví na jejich účet. (Haná.) Člověk, který se také vydává za revolučního bojovníka, připraví nebo se přičiní o to, aby byli připraveni o život dva lidé, z nich jeden dokonce nějaká revoluční spojka, a v noci odnáší kufry z prázdného domu. (Praha.)

A tak dále. Nechci tím naznačit nějakou velmi dlouhou řadu, kterou by ostatně bylo nemožné doplňovat a ukončovat, ale přece pro značný počet podobných případů neuvádím přesnější údaje. Chci tím jen naznačit, jak míra odpovědnosti u některých lidí klesla až na nulu a pod nulu. Ovšem, bohudík, jen u některých, i když jich někde bylo dosti, až hodně. Ale jaksi se ostýchám je uvádět na př. i co do jejich povolání. Ovšem, každá poroba i revoluce nese takovéto znaky, ale je třeba si je jasně vykreslovat, abychom vystihli, jak hluboko by nás mohla zavést ztráta vědomí odpovědnosti.

Jak těžké však na druhé straně bylo odpovědné rozhodování partyzánů, ovšem těch pravých, uvědomělých a jdoucích za vysokým cílem osvobození vlasti. Ti byli proniknutí smyslem pro odpovědnost, i když byli nuceni někdy sáhnout jen v nejnútnejší míře na cizí zásoby nebo vykonat pro vlastní a svého okolí bezpečí i tvrdé tresty nad zrádci — vše podle práva válečného. Nebláhým omylům nebylo možné se nikde vyhnout za tak tuhého policejního sešněrování a při tak vznícených vášních. Znáám několik trapných nedopatření z partyzánských skupin, ale nepočítám mezi ně události okolo zavraždění gen. Luží, kde je mi to nikoli z vlastního poznání — neboť gen. Luží jsem znal jen jako svého dřívějšího velitele a o jeho činnosti měl povrchní vědomost z dodávaných mi hlášení — ale ze svědectví br. dr. Grni jasně natolik, že v tom právě vidím falešné chápání odpovědnosti, jež musila být vždy větší před národem a jeho bojovníky, než před nějakými, byť sebeostřejšími okupačními předpisy. Před svým čistým svědomím a před vysokými cíli bojovými, jež nepřipouštějí jednání obojaké, opatnické, rádo by dokonce záslužné, ale v důsledcích zrádné nebo všelijak křivé a poťouchlé před přímým pohledem národa. Klamání nepřítelů jako válečná lest — ano, neboť to lze zodpovědět ctí vlastního národa, proti němuž bylo postupováno veskrze nečestně. Ale podvádění svého lidu a sama sebe tím vším, co nelze sloučit s vědomím odpovědnosti před národem — to ne, to vcelku v nás jako v národě bohdá nebylo a bohdá ani nebude. Opravdu výjimkou musí zůstat ti starostové nebo četníci, kteří ve jménu odpovědnosti vydávali v nebezpečí ty, s nimiž byli povinni být solidární, nebo ředitele, kteří pro svou úzkostlivou odpovědnost vydávali neodpovědně v nebezpečí dalšího stíhání své podřízené, ač měli možnost mlčet, ale také ti, co i dnes odpovědnosti využívají, aby škodili, číhali na příležitost k pomstě, brzdili pokrok či průchod spravedlnosti nebo sebe nezaslouženě vyvyšovali. Výjimkou musí zůstat oni slabé duše, jejichž ustrašená odpovědnost odhalovala projevy národního odporu proti násilí, místo aby se s nimi ztožňovala.

Muka, kterými dali okupanti projít našim citům pro osobní i národní odpovědnost, je nesměla otupit, nýbrž vytržít a zjemnit. Bude naším úkolem, abychom ze získaných zkušeností tuto hodnotu ještě zvýšili, aby se stala opravdovou silou národního charakteru.

věda a práce

Inž. Jaromír S m r č e k

Vyhledky civilisace

Civilisace a doprava

O slovu civilisace praví slovník Váši-Trávníčka, že vzniklo z latinského *civis* = občan a znamená »vyšší stupeň hmotného blahobytu a společenské organizace«. Civilisace bývá často zaměňována s kulturou. Neprávem; víme, že jsou národy na velmi vysokém stupni civilisace, které se nechovají kulturně, a naopak mnohé národy se starou a velmi účtyhodnou kulturou nejsou do dnešního dne našich měřítek dostatečně zcivilisovány. Kdybychom rozdíl mezi oběma pojmy měli charakterizovat příměrem,

řekli bychom, že kulturní člověk miluje hudbu, píse-
nictví a výtvarné umění; civilisovaný člověk se holí a
užívá splachovacích klosetů. Rozumíme tedy pod pojmem
civilisace celek technicko-kulturních zaříze-
ní nějaké společnosti, po případě země.

Cím jsou podmíněna tato zařízení? Proč neměl člo-
věk neanderthalský žiletky a splachovací klosety? Proč
žil zavšivený a v zápachu smrdutých odpadových jam?
Nejen proto, že lidská mysl se tehdy ještě nevzpjala tak
vysoko, aby vymyslela složitý postup výroby těchto za-
řízení. U lidu neanderthalského chyběla kromě mozku
také spolupráce, která výrobu a užívání těchto za-
řízení umožňuje. Uvědomme si, že každý předmět běžné
potřeby, jehož užíváme, vyžaduje spolupráce mnoha a
mnoha lidí a podniků, že vyžaduje složitou organiza-
ce společenského života, bez níž by jeho vznik byl ne-
myslitelný.

Tady se dostáváme na známou půdu, slovo organizace
je pojem moderním lidem zcela běžný, alespoň z denního
tisku; málokdo si však uvědomuje, která základní činnost
organizaci podmiňuje a umožňuje. Spolupráce, která tvo-
ří základ každé organizace, není možná bez vzájemného
dorozumění, t. j. přenášení myšlenek, po případě zpráv.
Ale přenášení zpráv není nic jiného, nežli druh dopravy,
i když ve své nejprimitivnější formě se děje pouze řečí,
t. j. zvukovými vlnami vzduchem. Žádná organizace není
myslitelná bez vzájemné dopravy mezi ústředím a jednot-
livými částmi; doprava podmiňuje a umožňuje
jakoukoli organizaci.

Doprava podmiňuje tím také výrobu i spotřebu, ježto
obě jsou bez organizace nemyslitelné. Platilo to již dříve
při výrobě řemeslné a platí to tím více při výrobě hro-
madné, zvláště pak při výrobě na běžícím pásu, který,
jak už jméno napovídá, charakterisuje sám dopravní ráz
celé výroby. Při analýze výrobních pochodů je třeba si
uvědomit, že mnoho dopravních pohybů uniká naší po-
zornosti a tím také statistice, ježto se dějí uvnitř závodu,
při obrábění výrobku atd.; tak na př. vnitřní dopravní
náklady v dolech, hutích, válcovnách, továrnách, podni-
kové dopravní výdaje kancelářské, propagační, prodejní
atd.; ukázalo by se při podrobném šetření, že doprava
tvoří podstatnou část výrobních nákladů. Nejmarkantněji
lze to ukázat na př. u říčního pisku, nebo u vody z vodo-
vodu, u nichž daleko největší část nákladu tvoří právě
dopravné.

Z toho je patrné, že to, co nazýváme civilisací a co
jsme definovali jako souhrn technicko-kulturních zařízení
země, je přímo podmíněno dopravními možnostmi, které
jsou k dispozici. Dějiny civilisace musí tedy odrážeti,
mimo jiné, vývoj lidské dopravy, musí býti určovány do
jisté míry možnostmi dopravy a naopak musí určovati
dopravní potřeby, jinými slovy, dějiny musí býti
ve vzájemném vztahu s dějinami dopra-
vy a dopravnictví.

Přehlížíme-li vývoj lidské dopravy ve zkratce, musí-
me si uvědomit neustálé, třebaže utajené zlepšování:
zlepšují se povozy, lodi atd.; v dopravě zpráv jest to nej-
jasnější. Ale rychlost dopravy zůstává až do 19. sto-
letí téměř stejnou, po celá ta tisíciletí, v nichž jest možno
mluviti o lidské civilisaci. Zlepšená doprava silniční za
časů římského imperia a v 18. století koresponduje se
zmohutněním státní organizace, jinak však formy organi-
sační, jichž lidstvo užívá, zůstávají po celá tisíciletí stej-
né: království »z Boží milosti«, oligarchická republika,
tyranie.

Skutečná revoluce v lidské dopravě nastává teprve ve
století devatenáctém, kdy se náhle její rychlost zvětšuje
v míře nepředstavitelné; lze říci, že maximální rychlost
se během jednoho století zvětšila stonásobně.

Jaké důsledky má tato revoluce v dopravnictví na
lidskou organizaci? Na první pohled téměř žádné; žijeme

dosud ve sta-ých organizačních formách. Ale nemylme se
jen proto, že lidstvo dosud nestránilo tento rozmach do-
pravy a nedovede ještě využití jeho možností. Při ne-
patrné vynalézavosti lidské vychází se vždy od kopíro-
vání starých vzorů; první automobil se podobal jako vejce
vejci kočáru a první americké mrakodrapy řeckým chrá-
mům. Také totalitní Itálie i Německo vyšly od starého
Říma, jehož metody se snažily kopírovati; místo silniční
sítě římské stavěly síť autostrad a místo »panem et cir-
censes« dávaly svému lidu »Kraft durch Freude«. Nový
věk začíná tím, čím starověk končil; potrvá asi ještě vel-
mi dlouho, nežli lidstvo vytvoří organizační formy, od-
povídající novým poměrům dopravním, a neobejde se to
patrně bez krvavých rozepří. Pro nás, kteří žijeme v této
převratné době, jest nanejvýše nesnadno vytušit, které
ze zjevů, jež dozrávají pod povrchem starých forem, se
uchovají v budoucnosti; nicméně zcela povšechně můžeme
z analýsy dnešního stavu dopravy a techniky odvoditi
několik poučení.

Příležitost k tomu je nebývalá: jsme právě těsně po
zakočení nejničivější války, kterou svět poznal a v níž
lidstvo jako na výstavě předvedlo vše, co umí. Mnohým
se bude zdáti snad podivným, že svoje zkoumání mož-
ností vývoje lidské civilisace založíme především na
zkoumání rozvoje prostředků a možností k jejímu ničení.
Civilisace je přece odrazem života lidské organizace;
i když zápas, ať už duševní nebo fyzický (nejčastěji obojí)
jest součástí života každého organismu, cítíme jistě vši-
chni, kdo jsme přežili hrůzy a srašlivé agonie posledních
dvou světových válek, že způsob vyřizování odchylných
mínění moderní válkou mezi národy nebo státy dosahuje
forem, které ohrožují samy základy civilisace.

Ale válkám nezabráníme tím, že budeme před nimi
zavírat oči; moderní prostředky ničení neurčují sice dru-
hy lidské organizace výhradním způsobem, ale zcela jistě
jsou s to, spolupůsobit na jejich formách a do jisté míry
je limitovati. Tento vliv, který mají válečné prostředky
na lidskou organizaci, se uplatní, ať dojde v budoucnosti
k nové válce, nebo ne: pouhá možnost uplatnění se
válečných prostředků bude působit stejně, jako jejich
skutečné použití. Kromě toho válka dovede vybičovati
lidské úsilí na nejvyšší míru; její výkony technické ne-
jsou zpravidla bržděny úvahami ekonomickými, které
v životě mírovém hrají roli zpomalovače. Proto obyčejně
lidská technika pokročila nejvíce za válek nebo jako je-
jich důsledek; nechybíme tedy, vezmeme-li za podklad
svého zkoumání výsledky válečné techniky, které v mno-
hém ohledu představují jistě vrchol dosavadního technic-
kého úsilí lidstva.

Moderní válečná technika

Druhá světová válka přinesla ohromný rozvoj váleč-
ných prostředků, který bude teprve vojenskými znalci
zhodnocen; zvláště vojenská taktika bude se teprve při-
způsobovati novým zbraním, a to jak těm, které už jsou
vyzkoušeny a jichž bylo ve větší míře použito, tak také
těm, které jsou teprve ve stadiu zkoušek nebo zrodu.
Toto hodnocení budiž přenecháno vojenským odborní-
kům; pro naše zkoumání bude však užitečný i laický po-
kus o klasifikaci pokroků moderních zbraní, jak se jeví
na základě dostupných zpráv.

Poměrně nejméně se změnilo ve válce námoř-
ní. Válečné lodi moderních typů mají snad o něco větší
rychlost nežli dříve, spotřebují poměrně méně paliva a
mají proto o něco větší akční radius, jsou snad trochu
silněji pancéřovány, jejich palebná síla je snad větší,
s větším dostřelem, větší průrazností a ničivostí. Ale pod-
statného pokroku v konstrukci válečných lodí nebylo do-
cíláno proti minulému století, leda snad že radiové
spojení, které nahradilo dřívější téžkopádné optické do-

rozumívání pomocí vlajkových signálů a kromě toho letecký průzkum, umožnily větší dispoziční pružnost ve válečných operacích.

Řada vynálezů, která měla přivést těžké válečné lodi ad absurdum, byla postupem času zneškodněna, jako rychlé motorové čluny s torpédy, zvláštní druhy min (z nichž zvláště t. zv. magnetická mina způsobila na počátku druhé světové války velké starosti). Největší nepřítel povrchových námořních sil, ponorky, byly, jak se zdá, trvale vyraženy vynálezem dokonalého signalizačního zařízení pod vodou a spoluprací s leteckou zbraní.

Nový nepřítel povrchových námořních sil, letectvo, způsobil arci velkou změnu v taktice námořní bitvy; protože protiletecké dělostřelectvo, jímž jsou válečné lodi vybaveny, není dostatečnou ochranou proti leteckému útoku, nezbyvá než obrana stejnou zbraní; moderní válečné loďstvo se musí pohybovat pod leteckou clonou. Není-li pro ni potřebných opěrných bodů, veze si ji přímo s sebou na mateřských lodích letadlových. To způsobuje, že námořní bitva mění se více v bitvu leteckou, takže na př. první velká námořní bitva s Japonci v Pacifiku se omezila na souboj leteckých eskáder, kdežto válečné lodi se navzájem ani neviděly. Kombinace námořní a letecké války je asi nejpodstatnějším pokrokem válčení na moři; znamená to však pouze, že válečná loďstva zvětšila možnost vzájemného dotyku, nikoli podstatnou změnu, na př. v rychlosti námořních operací.

Zato ve válce pozemní přinesla nová doba podstatné zrychlení. Pěchota zůstává sice stále »královnou« zbraní, vybavena mnohem větší palebnou silou hlavně zásluhou automatických opakovacích palných zbraní, ale její pohyblivost byla zvýšena neobyčejnou měrou motorů a cí. A poněvadž byly motorisovány také všechny palné zbraně, jako strojní pušky, děla, minomety, plamenomety, dále také trény a organisace přísunu, stala se celá pozemní armáda mnohem pohyblivější. Ještě v první světové válce byl denní postup armády 20 km pokládán za maximální výkon; druhá světová válka ukázala, že moderní motorisovaná armáda je schopna provést postup 100 km i více za den.

Použití velkých formací pancéřových tanků přineslo nové taktické prvky do pozemního válčení; mnohá tanková bitva (na př. v Libyi) podobala se více bitvě námořní, než bitvě pozemní. Také ve válce pozemní se ukázala kombinace s letectvem nanejvýš plodnou: letectvo nejen že obstarávalo průzkum, útočilo pumami i palebnými zbraněmi (hloubkovými letci) na posice a dopravní spoje nepřítel, ale vysazením pěchoty v týle (parašutisté) a zásobováním odříznutých jednotek ze vzduchu podstatně spolupracovalo s pozemní armádou a umožňovalo větší rychlost i průbojnost jejich operací. Hlavně letectvo podstatně zmenšilo význam pozemních opevnění, jak ukázal úspěch všech pevnostních linií a »valů«.

Kromě této spolupráce letectva s námořními resp. pozemními válečnými silami, která do té míry usnadnila jejich operace, přineslo 20. století zcela nový typ vojenského konfliktu, válku ze vzduchu. Obří »létající pevnosti«, schopné nésti až 20 tun nákladu, s akčním rádiem několik tisíc km, dovedly zanětí hrůzy války hluboko do týlu válčících zemí; bombardovaly ze vzduchu nejen pozemní a komunikační spoje, ale přímo výrobní válečného průmyslu a sídla obyvatelstva, hlavně městského. Zdokonalené mířící zařízení, umožňující poměrnou přesnost zásahů s výše několika kilometrů, vedení letadel radarem v mlze nebo v noci, pozorování cíle skrze mraky pomocí infračervených paprsků přivedly protileteckou dělostřelbu prakticky ad absurdum; proti leteckým útokům zbyla jediné letecké obrana stíhačkami denními i nočními, které svou velkou rychlostí i pohyblivostí jediné byly s to, úspěšně napadati těžké bombardéry. Konstruování stíhaček o velkém doletu umožnilo opatřit

bombardovacím letadlům ochrannou clonu, a tak v á l k a v z d u š n á nabyla obzvláštní důležitosti, poněvadž nadvláda ve vzduchu stala se klíčem k vítězství jak na moři, tak i na zemi. Není pochyby o tom, že vývoj v tomto odvětví ještě zdaleka není u konce; pohybovala-li se maximální rychlost letadel v první světové válce kolem 200 km v hod., dosahovaly stíhačky v druhé světové válce rychlosti 700 km v hod. i více; nový pohon tryskovými motory umožní rychlosti větší, nežli rychlost zvuku (t. j. asi 1200 v hod.) a pohyb letadel ve stratosféře.

Zvláštní kapitolu tvoří zbraně, automaticky řízené na dálku, tedy jacísi »roboti«. Jsou to jak torpéda ve válce námořní, tak miniaturní tanky s náloží ve válce pozemní; hlavně však letadla, řízená na dálku radarem (Japonci používali »živých« torpéd, řízených mužem-sebevrahem a podobně letadel, vrhajících se přímo na nepřítel). Znamé německé »létající pumy« V 1 měly dolet asi 200 km; raketové pumy V 2 měly dolet podstatně větší, snad asi 500 km a pohybovaly se rychleji, nežli zvuk, takže obrana proti nim byla téměř nemožná. Tyto zbraně arci nebyly s to, zasáhnout nějaký určitý cíl, na př. město, s naprostou jistotou pro obtížné míření a velký rozptyl; ale byly teprve v počátcích svého vývoje a lze očekávat, že v kombinaci s radarem, raketovým a tryskovým pohonem je v lidských možnostech konstruovat raketové střely řízené na dálku o velkém doletu a poměrně přesnosti zásahů.

Náplně moderních palných a bombardovacích zbraní dosáhly také netušené ničivosti. Moderní chemie připravila výbušniny, které svou rasancí zdaleka předčí vše, co bylo dosud známo, a mnohatunové náplně, kterých bylo používáno jak u leteckých, tak u raketových pum (vzpomeňme jen amerických »okrskových« pum nebo německých raket V 1 a V 2) rozšiřují dosah ničivého účinku z dřívějšího téměř bodu na celou velkou plochu. Rekord v tomto ohledu mají nesporně »atomové« pumy, které ve své ničivosti plošné překonaly zdaleka vše, co dosud chemie vytvořila, tím spíše, že kromě třštivosti, žáru a tlaku vzduchu působí zhoubně ještě svými radioaktivními účinky. Také po této stránce stojí lidstvo teprve na prahu vývoje: jisto však je, že vývoj moderních dopravních prostředků umožnil dopravu velkého množství bojových látek do nepřátelské země a snahou vojenství bude, aby tyto látky měly zhoubný účinek na co největší plochu, ať jsou to jedy (na př. jedovaté plyny, yperit, lewisit a pod.) nebo bakterie nebo hořlaviny (fosforové pumy) anebo látky výbušné, z nichž atomová puma dosud drží rekord.

Shrneme-li tento letmý přehled pokroků válečné techniky, vidíme, že jeho jádro netkví ani tak v ničivosti válečných látek; s výjimkou atomové pumy byly všechny tyto látky již dříve známy a zpravidla jich bylo též používáno. Největší skok učinila technika dopravní, a to jak co do délky, tak co do množství, tak co do rychlosti. Není dnes prakticky (nebo v brzké době) na zeměkouli místa, které by nemohlo býti zasaženo a zničeno moderními válečnými zbraněmi. Až dosud mohli lidé spolehat, že se mohou zachrániti útekem před válečnou lictí, lidstvu budoucnosti tato útěcha přána nebude. Leda snad pod zemí — ale tam, jak známo, život vyšších organismů natrvalo není možný.

Není nikterak třeba, bráti toto poznání nějak tragicky. Lidé si zvyknou, tak jako si zvykli za války obyvatelé Londýna a jiných bombardovaných měst; jakmile toto poznání se stane majetkem všech bez rozdílu, přestane být mýrou, která tlačí lidské sny, stejně jako si člověk neuvědomuje, že jej každý den může zabít blesk nebo zemětřesení nebo jiné živelní pohromy. Život půjde dál jako dříve, jakmile si lidé uvědomí, že není zaručeného úniku pro nikoho.

Možnosti obrany jednotlivců

Přece však bude povinností lidskou, aby své životy tomuto hrozícímu nebezpečí, které může přijít kdykoliv bez výstrahy, nevystavovali lehkomyšlně a hromadně; bude třeba pomyslet na změny způsobu lidského života co se týče osídlení. Také lenní zřízení ve středověku, které dalo základy způsobu osídlení ve většině evropských zemí, nesnažilo se chránit jednotlivé obyvatele proti loupeživým nájezdům. Vesnice a vesnické statky byla místa nehrazená, neschopná obrany. Obrana se soustřeďovala na hrad lenního pána, kam se uchýloval v případě nebezpečí i venkovský lid, pokud nebojoval (ženy a děti) a kam si hlavně ukládal své cennosti pod ochranu.

Obrana země po neúspěchu pevností v r. 1914 (Lutych, Antwerpy atd.) se stěhovala na hranice; Maginotova linie, Západní val a konečně t. zv. Atlantický val měly zabránit postupu nepřátelských pozemních armád. Ale ukázalo se, že je lze velmi dobře ochromit ze vzduchu; vývoj leteckých i automaticky řízených zbraní značně zeslabil význam těchto opevnění, která před útokem těchto zbraní nemohou poskytnouti zemi obrany prázdňé. Současně vývoj pum, od mnohatunových leteckých přes rakety po atomovou pumu, která dovedla zničit celé město, jako Hirošimu, na jeden ráz, ukázal jasně smrtelné nebezpečí, které hrozí civilizaci, pokud je obyvatelstvo soustředěno ve velkých aglomeracích, vystavených možnosti náhlého a úplného zničení. Ve středověku lidé se uchýlovali do měst pro větší bezpečnost; v 20. století budou lidé pro větší bezpečnost z velkých měst prchatí.

Decentralisace bydlení i výroby

Je, jak se zdá, jediný účinný způsob, jak umožnit obranu a jak zabránit, aby příští světová válka se nestala hrobařem civilizace vůbec. Na štěstí dopravní technika lidstva pokročila tak, že decentralisace osídlení umožňuje, aniž by tím byl znesnadněn hospodářský a kulturní život. Do měst lákaly civilisační vymoženosti, jako vodovody, plynovody atd. a kromě toho snadnější možnost styku pro práci, obchod i zábavu. Dnešní dopravní prostředky umožňují toto vše i tomu, kdo bydlí ve městě; telefon, radio a v nejbližší budoucnosti televise umožňují rychlý styk lidí, noviny a časopisy rychlou informaci a konečně předměstská rychlodráha a zvláště automobil rychlé spojení s městem. Na počátku tohoto století nebylo nic divného, docházel-li někdo i hodinu cesty do zaměstnání; taťka doba při dojíždění znamená dnes, že člověk může bydlet 30—50 km za městem.

Pokud se týče civilisační vymoženosti, může je člověk dnes mít stejně dobře na venkově jako ve městě díky rozvodu elektriny, která umožňuje nejen osvětlení, ale i topení, automatické vodovody, ledničky. Nad to, decentralisace bydlení umožňuje člověku pobyt na čerstvém vzduchu, rekreaci a užší styk s přírodou; že moderní městský člověk po tom touží, toho nejlepším dokladem je záliba v »chataření«, která se v posledních letech tolik rozmohla.

Rozumí se samo sebou, že tento změněný způsob osídlení nechrání jednotlivce s naprostou jistotou; ale zmenší pravděpodobnost zásahu a hlavně znemožní, aby jediným zásahem byly zničeny desetitisíce lidských životů. Atomové pumy i rakety jsou konečně věc velmi nákladná, kterou je nutno rezervovat pro opravdu důležité cíle; dosud není myslitelné, že by bylo možno nějakou zemi atomovými pumami »vydláždít«. Tak decentralisace lidského osídlení skýtá slušnou pravděpodobnost k zachování života, největší, jakou za daného stavu válečné techniky lze docílit. Samozřejmě, že nenahraditelné věci kulturní a jiné bude nutno chránit v krytech, v jakýchkoli podzemních »hradech«; dokumentační služba a její důkladná ochrana nabývá za dnešních poměrů zvláštní dů-

ležitosti, stejně jako ochrana klíčových zdrojů energetických a výrobních.

Možnosti obrany země

Není-li však obrany pro jednotlivce, jest třeba upnouti se na možnosti obrany kolektiva; není-li ochrany pro jednotlivce, jest třeba přemýšlet o ochraně civilizace. Ti, kteří píšou do novin po této velké válce, sjednotili se na frázi, tradované po každé válce, že »příští válka by znamenala konec civilizace.« A příští válka byla vždy ničivější a děsivější a přece nikdy dosud konec civilizace nenastal. Arci lidstvo dosud nestálo před takovým ohromným skokem v rozvoji dopravnictví, jako stojí dnes. Opětovné nájezdy loupeživých kočovníků naučily kdysi postupem času lidi uzpůsobit svůj život tak, aby této možnosti čelili; při tehdejší pomalé rychlosti v dopravě i v ničení byl na to čas. Dnešní lidstvo tolik času nemá; nepřipravenost se ukázala stejně tragickou v případě Varšavy jako v případě Coventry anebo Amsterodamu. Proto bude třeba uvažovati o důsledcích, které změněná doprava přinese,

Především je třeba si uvědomit, že moderní válka vyžaduje značně většího prostoru k manévrování nežli dosud. Pozemní armáda je schopna postupu řekněme kolem 100 km za den, dnešní fronta potřebuje tedy určité hloubky území, řekněme 500—1000 km. K tomu armáda potřebuje přísun a potřebuje zázemí s dostatečným počtem obyvatelstva, s vyvinutým průmyslem a s potřebnými surovinami. V první světové válce se odhadovalo, že na každého vojáka ústředních mocností pracovalo nejméně 9 osob v zázemí, na každého vojáka amerického pak dokonce 17 (podle propočtu stát. tajemníka Davise); data z druhé světové války nejsou dosud dostatečně přístupná, ale jistě při mechanisaci moderních armád bude tento poměr ještě nepříznivější.

Znamená to v podstatě, že moderní válku nemohou vésti státy a státeečky, jak tomu bylo do konce 19. století; dnešní válečná technika nedovede bránit země, dovede bránit nanejvýš k o n t i n e n t y. Aby nějaký celek mohl vésti moderní válku, musí mít území o hloubce nejméně tisíc km, dostatečný počet obyvatelstva, vysoce vyvinutý průmysl, potřebné suroviny, musí mít potřebné dopravní prostředky a jednotnou organizaci, která by byla s to řídit válečnou mašinerii. Podíváme-li se na mapu světa, zjistíme, že takových celků s hlediska geografického se rysuje nanejvýše 8. Jsou to: 1. Severní Amerika, 2. Jižní Amerika, 3. Afrika, 4. Austrálie (s Polynesií) 5. Rusko, 6. Čína, 7. Indie, 8. Evropa.

Vidíme, že z těchto celků jsou dnes vybaveny pouze dva tak, aby mohly s úspěchem vésti moderní válku: Severní Amerika a Rusko. Evropa by k tomu měla všechny předpoklady až na jednotnou organizaci, která jí chybí; kromě Ruska žádný evropský stát nemůže si sám dovolit, vésti moderní totální válku.

Číně a Indii chybí jak průmysl tak doprava, nemluvě o tom, že organizace těchto celků jest velmi labilní; Jižní Americe chybí průmysl, doprava i organizace, Australii kromě toho i suroviny (i když by byla ve spojení s Polynesií), stejně tak jako Africe. To je dnešní stav, s jeho udržením natrvalo nelze ovšem počítati, ale jehož změna si vyžádá jistě nejméně řadu desítek let.

Poznatek, že jen velké celky jsou s to úspěšně vést moderní válku (to znamená současně, že jsou také s to vést úspěšně společné hospodářství) měl by vésti a povede asi v prvé řadě k většímu semknutí těch, které dosud organisace nejsou stmeleny, především tedy Evropy, které jen jednotná organizace chybí k tomu, aby zaujala své místo v pořadí »velkých celků«. Dnešní stav, kdy Evropa se více méně nedobrovolně rozpadá pozvolna ve

dva tábory následkem zápasu obou světových bloků o sféru vlivu, nechová v sobě mnoho nadějí na brzké její organizační semknutí v jeden celek; cesta k Spojeným státům evropským se zdá dnes (1947) mnohem delší, nežli byla před 10 lety. Nelze než doufat, že hluboce zakoreněné vědomí sounáležitosti, geografické, hospodářské i kulturní evropských národů postupem času vítězně překoná překážky, které mu doba nakupila do cesty.

Jednu věc však je třeba si v této souvislosti uvědomiti: malé státy a malé armády neztratily moderním vývojem válečnictví svůj *raison d'être* úplně. Viděli jsme za minulé války, že hluboko v zázemí válčícího Německa mohly se udržovati velké partyzánské oddíly, vedoucí drobnou válku na př. v Jugoslavii a v jiných zemích, třeba nebyly vyzbrojeny moderními zbraněmi jako tanky a letadly. Formace letecké a pancéřových zbraní jsou s to zlomit válečnou mašinerii nepřítele, ale nestačí k obsazení země a jejímu ovládnutí; k tomu je třeba péchoty a správních úřadů i sborů (policie, četnictvo), které by pracovaly pod ochranou pancéřů a letadel. Vypuknou-li někde nepokoje, není třeba tam střílet zrovna raketou nebo atomovou pumou; zpravidla stačí oddíl policie a pendreků k tomu, aby zjednal pořádek. Za předpokladu ovšem, že obyvatelstvo si takového pořádku přeje; je-li utiskováno násilnickou vládou, nelze ani sebe drastičtějšími policejními opatřeními udržeti pořádek natrvalo.

Úloha malých států v místních a regionálních problémech zůstane tedy takřka nedotčena proti dřívějšímu; v problémech světové politiky bude arci jejich rozhodování ovlivněno politikou »velkého celku«, k němuž budou náležeti. Vznikne takto jakási feudalismus národů a států, které se budou seskupovati jako vasalové kolem svého »lenního« pána. Lze si docela dobře představit i ozbrojený konflikt dvou takových malých států mezi sebou, aniž by byla vyvolána příšera třetí světové války s použitím všech nejmodernějších válečných prostředků, které zůstanou vyhrazeny pouze utkáním »mezikontinentálním«; ozbrojené konflikty malých národů a zemí budou představovat jen »vnitřní« nepokoje velkých celků, které zůstanou jejich vnitřní záležitostí.

(Dokončení.)

otázky a odpovědi

V. Hlavatý

Kompromisní návrh školské reformy

(Odpověď p. J. P. Blažkovi.)

Pan Jar. P. Blažek uveřejnil v Dnesku u č. 16 kritiku mého kompromisního návrhu školské reformy. Odpovídám-li na jeho kritiku, nečiním tak z důvodů osobních: Navrhovaná reforma škol se mě osobně nikterak nedotýká, nemohu z ní mít ani škodu ani prospěch. Běží mně však o zájem celku ve věcech školství, kterým jsem jako učitel velmi blízko. — V první části rozebírám námitky p. B. k mé kritice proponovaného zákona, v druhé části se zabývám jeho kritikou mého kompromisního návrhu. Námitky p. B. uvádím zpravidla menším písmem.

Profesor Hlavatý píše, že ideový podklad snah učitelstva vyplývá z přesvědčení, že předpokladem charakterotvorné výchovy je heslo »stejně vzdělání všem bez ohledu na nadání... Neběží o »stejně vzdělání«, ale o »stejnou příležitost k vzdělání«, což je něco zcela jiného.

Je nesporným faktem, že děti se různí kvalitou i kvantitou nadání. Má-li stát poskytnout stejnou příležitost ke vzdělání všem zavedením jednotné školy, povinné

pro všechny děti, nutně musí niveau této školy určovati podle kvantity a kvality nadání nejméně schopných. To znamená prakticky »stejně vzdělání (pokud možno nejnižší) všem bez rozdílu nadání«. Proponovaný zákon chce této výtce čeliti zavedením nepovinných (!) předmětů, jež by žáci podle svých různých schopností navštěvovali. (Latina, algebra...). Prakticky narazí provádění tohoto úmyslu na obtíže, hlavně na venkově: přihlásí-li se z jedné třídy venkovské jednotné školy 5 žáků na nepovinnou (!) latinu, bude pro ně ustanovena zvláštní učitelská síla? — Za zmínku stojí, že reformátoři dosud ani nejsou jednotní v tom, jak se těmto předmětům má vyučovati. Tak na příklad jeden z našich universitních pedagogů chce vyučování těchto předmětů uskutečnit zájmovými kroužky. Na otázku, co si pod tímto pojmem představuje, odvětil, že o tom dosud nepřemýšlel! Tak důkladně a podrobně je postaráno o to, aby žáci podle svého nadání mohli být různě vzděláváni v této škole.

Je nesprávné tvrzení, že učitelské platy proti platům ostatních veřejných zaměstnanců jsou neúměrně nízké. Učitelé dnes trpí podobně jako všichni veřejní zaměstnanci se stejným předběžným vzděláním.

Zde si asi s p. B. nerozumíme: Známe dosti neučících učitelů, kteří mají totéž předběžné vzdělání jako jejich učící kolegové, ale mají proti nim podstatně vyšší platy; jsou to učitelé — ministerští úředníci (reformátoři).

Vzhledem k těmto neučícím učitelům mají učící učitelé — alespoň podle mého zdání — neúměrně nízké platy. Známe také dobře působení, význam a vliv venkovských učitelů na veřejný život a proto tvrdím, že »jejich platy jsou neúměrně nízké proti platům ostatních veřejných zaměstnanců«. Podle tvrzení p. B. soudím, že on činnost venkovských učitelů dosud podceňuje.

Je pravda, že střední škola přijímá každého nadaného žáka bez ohledu na sociální postavení rodičů, ale jenom takové, kteří mají příležitost do ní chodit. Ne všichni nadaní žáci chodí do nižší střední školy. Ne v tom, že by nepřijímala žáky z kterékoliv sociální třídy, se jeví t. zv. »asociálnost« střední školy, ale její výlučnost se jeví prostě v tom, že neshromažďuje žáky z celé národní podstaty.

Proto ovšem není nutno střední školu rušit, jak je to zamýšleno v zákoně, stačí systém dobře organizovaných stipendií můžeme podchytit nadané žáky z celé národní podstaty. Kdyby se skutečně reformátorům jednalo jen o toto, byli by propracovali návrh na zorganisoání stipendií (internátů) a nikoliv návrh na zrušení nižší střední školy.

»Profesor Hlavatý vychází dále z nesprávného srovnávání dosavadních učitelských ústavů s budoucí školou III. stupně (vyšší střední školou)... Pozorovali jsme, že největším hříchem na budoucích učitelích byl nedostatek všeobecného vzdělání.«

Nechápu dobře, v čem se s p. B. lišíme. Tvrdím totéž co on, jdu však dále, hledám příčiny tohoto nedostatku a nacházím je v tom, že učitelský ústav nemohl poskytnout totéž vzdělání jako vyšší střední škola, protože přijímal většinou žáky z měšťanek, kteří měli rozvité aktuální, ale nikoliv potenciální schopnosti. Z toho (a z dalších příkladů o průmyslových školách, jež p. B. opatrně neuvádí) usuzují, že předběžné vzdělání, jež dá budoucí nevyberová škola II. stupně, nebude postačující pro budoucí vyšší střední školy. V čem tedy tkví »nesprávnost« mého srovnávání?

P. B. tvrdí, že »pro společnost titul učitel je málo« a snaží se odvodnit, že požadavek titulu profesor pro všechny učitele škol II. stupně nevyšel z nějakého stavovského důvodu. Větou uvedenou nahoře v uvozovkách se ovšem sám poráží. V každém případě je »hadání o titulu« věc příliš dětinská, než, aby někdo mohl tomuto požadavku odporovati, jakmile je jednou vysloven. Zdá se mně však, že tento požadavek podceňuje význam činnosti učitelské: jak by se vám líbilo říci »Komenský profesor národů« nebo »Masaryk profesor demokracie«?

»Také srovnávání duševních schopností aktuálních a potenciálních je falešné. To je právě úkolem diferenciacce na jednotné škole,

aby podporovala jednotlivé druhy schopností, nyní je to ponecháno náhodě.

V čem tkví »falešnost«
srovnávání duševních schopností aktuálních a potenciálních, p. B. ovšem neuvedl. Ve svém původním článku jsem doložil důsledky rozdílu aktuálních a potenciálních schopností ~~dvěma~~ **příkladem** (učitelské ústavy, průmyslové školy), nyní uvedu třetí. »Povinnými proběhla zpráva o prospěchu studentů vysoké obchodní školy. Nejlepší prospěch mají absolventi klasických gymnasií (rozvoj potenciálních schopností!), podstatně horší prospěch mají absolventi obchodních akademií (rozvoj aktuálních schopností!). P. B. si situaci velmi zjednodušil. Protože dokázany fakt rozdílného působení potenciálních a aktuálních schopností nemůže popřít, prohlásí jej bez důkazů za falešný.

»Je nutno ihned předem odmítnouti každou snahu o čtyřtřídní obecnou školu. Pětiletá škola prvního stupně je nejspříhodnější typ základní školy, pátý šk. rok je pro čs. dítě nejdůležitější proto, že v něm je možné na příklad utvrdit základní prvky čs. vědecké grammatiky a utvrdit konkrétní poznatky základních početních úkonů. Zkušenosti s čtyřtřídní obecnou školou v protektorátě jen potvrdily správnost zásady, že pro naše děti se nejlépe hodí pětiletá obecná škola.«

Zde se p. Blažkovi přihodilo nedopatření, zaviněné nedomyšleností námitky. V protektorátě bylo skutečně nutno žádati, aby poslední třída obecné školy (tehdy čtyřleté) podávala jakési utvrzení elementární látky, neboť po této škole následovaly dva zcela různé typy škol II. stupně, z nichž jen jeden byl povinný. V mém kompromisním návrhu po čtyřleté obecné škole následuje jediný typ školy, jednotná trojtřídní měšťanská škola, povinná pro všechny děti. Pak ovšem zmíněné utvrzení elementární látky možno provést i v prvním ročníku této měšťanské školy (tak jako se to v některých předmětech provádí nyní v I. třídě střední školy).

P. B. dále píše: »A konečně šk. povinnost musí být devítiletá.« Podle ministerského návrhu zákona má být šk. povinnost třináctiletá, z toho devět let pravidelné docházky. To je také v mém kompromisním návrhu obsaženo.

Nevím tedy, kterou část mého návrhu p. B. v tomto odstavci napadá, tím méně, když ostatní věty tohoto odstavce jsou pro posuzování mého návrhu nepodstatné.

»Rozdělování dětí do dvou typů škol III. stupně v době plné puberty, jak to navrhuje prof. Hlavatý, je kompromisem pro kompromis.«

To, co vytýká p. B. mému návrhu, není v něm obsaženo, ale je obsaženo právě v ministerském návrhu. Pubertální vlivy počínají ve 14—15 letech (na střední škole v kvartě), jsou nejsilnější v kvintě, ve vyšších třídách ustupují vlivům postpubertálním. Nuže v ministerském návrhu se rozdělují děti do dvou typů škol III. stupně po devítileté školní docházce, tedy v 15 letech, to jest právě v době, kdy vliv puberty je nejsilnější. Tomuto didaktickému hříchu na mládeži jsem se ve svém návrhu vyhnul, neboť podle tohoto návrhu by se děti rozdělily do dvou typů školy III. stupně po sedmileté docházce, t. j. ve 13 letech, tedy v době předpubertální. Chceme-li psa bít, hůl najdeme: p. B. vytýká mému návrhu chybu, která je v ministerském návrhu.

»V době povinné školní docházky je stát povinen dát dětem, a to všem zdravým a schopným dětem, stejnou příležitost k vzdělávání.«

Úplně s požadavkem p. B. souhlasím. Rozdíl mezi námi je v návrhu na jeho provedení. Já si představuji, že je možno vhodně organizovanými stipendii (internáty) docílit toho, aby každé schopné dítě mohlo navštěvovat střední školu. P. B. vychází ze správného předpokladu, že z různých důvodů nemohou všechny děti střední školy navštěvovat a proto zastává návrh zákona, kterým se střední škola ruší a nahrazuje nevybírovou školou přibližně typu měšťanky, povinnou pro všechny děti. Postupuje tedy podle pravidla: »Protože všechny děti nemají příležitost navštěvovat nižší střední školu, tedy ji zrušíme a nahradíme nyníjší měšťanskou školou.« Nepromyšlenost provedení, jak je navrhuje proponovaný zákon, vynikne i laikovi na příkladech hudebního vzdělání.

I zde musí platit heslo »stejná příležitost ke vzdělání všem«. Tvrdím (a opírám se při tom o praxi v SSSR), že tuto příležitost lze poskytnouti správně organizovanými podporami, které umožní nadaným dětem studium na konservatořích. Podle proponovaného zákona by se však mělo postupovat jinak: protože není možno, aby všichni studovali na konservatořích, zrušíme ji a nahradíme ji hudeb. školou nižší úrovně, kterou mohou navštěvovat všechny děti. Tím se talentovaným neublíží, neboť »žádný školský útvar nemůže ubíjet nadané a talentované jedince« (podle p. B.).

Uskutečnění kompromisu prof. Hlavatého by dokonale porušilo naši vztou školskou soustavu, nastal by zmatek, který by se jen tak lehce neodstranil. Návrh zák. šk. zákona, jak jej připravilo min. školství, se dotýká hlavně školy II. stupně. Kompromisní návrh prof. Hlavatého by znamenal rozrušit celou soustavu nyníjších škol I., II. a III. stupně. Před tím je nutno jen varovat.

Zcela souhlasím, že rozrušením naší vztité školské soustavy může nastati zmatek, který by se tak lehce neodstranil. Reformu navrhovanou zákonem pokládám právě proto za nebezpečnou, že lehko boří (zrušení střední školy!), ale těžko bude stavět. Neboť vnesl zmatek do naší vztité školní soustavy a způsobí opravdovou škodu kultuře národa. Byť i návrh zákona se dotýkal hlavně školy II. stupně, bude působit i na školu III. stupně, i na vysokou školu. Mezi praktickými pedagogy není sporu o tom, že navrhovaná škola II. stupně (nevybírová, povinná pro všechny děti) nedosáhne těch učebních výsledků, jako zákonem rušená nižší střední škola. To znamená, že úroveň vyšší střední školy se podstatně sníží a v důsledku toho bude nutné snížená úroveň vysoké školy, ze které budou opět vycházeti učitelé ostatních škol. Kruh je tím uzavřen. Proponovaný zákon bude mít tedy dva důsledky: rozruší naši vztitou školskou soustavu a sníží kulturní úroveň národa. Protože reforma přestala být otázkou pedagogickou a stala se otázkou čistě politicky stavovskou a nelze se jí ubránit, musíme se alespoň snažit, abychom zmírili její škody. Toho chci docílit svým kompromisním návrhem, který skutečně rozrušuje naši vztitou školskou soustavu (právě tak, jako proponovaný zákon), ale nesníží současně kulturní niveau národa, jak by to činil proponovaný zákon.

A ještě mnoho a mnoho kompromisních návrhů by se mohlo objevit. Výsledek by byl, že bychom někdy kolem roku 1950 dostali dohromady nějaký malý školský zákon, ani ryba, ani rak.

P. B. je optimista, domnívá-li se, že do roku 1950 vstoupí v platnost zákon, kterým se naše školství stává na novou základnu. Nejvyšší může být uzákoněn návrh, kterým se ruší nižší střední škola. To však není žádný školský zákon, hodný tohoto jména. Chcete-li reformovat školu, musíte mít buď hotový návrh na reformu všech škol i vysokých, nebo musíte počítat s reformou vysokých škol, a postupně reformovat školy nižší. To však do roku 1950 nemůže být provedeno! Každý jiný »školský«
zákon, který z celé budovy školství vytáhne a zničí jen jednu z podstav (nižší střední školu) a nedbá na ostatní části — jež jsou organicky vzájemně spjaty — je mrtvé narozené dítě překoných reformních snah.

P. B. na počátku své kritiky odsoudil můj kompromisní návrh slovy: »Tento návrh má tolik šlabin, že není možné jej neodmítnout, neboť vychází z nesprávných stanovisek.« Domnívám se, že jsem dostatečně prokázal bezpodstatnost jeho odsudku. Nebyl bych odpovídal na článek p. B., kdybych si nebyl vědom toho, že jeho odsouzení mého návrhu je diktováno snahou odstraniti překážku, jež se stává v cestu navrhované reformě, kterou považuji za katastrofu našeho školství. Tím spíše, že následky této reformy budou zcela zřejmy nejdříve až po době jedné generace, kdy již bude pozdě napravovat chyby, které způsobila reforma, vyvolaná stavovskými zájmy pod vlivem povrchně chápaných a nedomyšlených hesel.

dopisy

O tom pohodlí inženýrů

Vážená redakce,

pan V. G. popsal v článku »Nové odborářství« různé zjevy v závoděch a napsal také, jak to už bývá, že v závodech nám vyrůstá »nová buržoazie«, která má na mysli jen svůj osobní prospěch, vysoké platy, velké byty, vily, auta a ovšem také osu ní pohodlí.

Poněvadž tyto a jiné kritiky slyšíme nyní častěji a pokud jsme provozními vedoucími závodů, jsme jimi soustavně otravováni, dovoďte, abych se pana V. G. zeptal zcela přátelsky:

»Mohli byste přesněji a na větším počtu příkladů popsat, v čem záleží pohodlí oně »nové buržoasie«? Neboť není radno zevšeobecňovat. Víím, že to pan V. G. zle nemyslel, ale my, kteří jsme na závodech zaměstnání, máme již své zkušenosti: Začne to rozšiřováním pověstí, že vedoucí závodu má měsíčně 70.000 Kčs příjmu, že předseda závodní rady má 17.000 Kčs — cituje se časopis, který se vydává stará o ostouzení ředitelů závodů — a pak najednou bublina splaskne, když se ostouzeři zavolají na závodní radu a tam se jim předvede čistě služné ředitele a ostatních, služné, kterým se zajisté nikdo nebude chlubit ani u nás, ani v cizině; neboť, jak jsem již jednou napsal, každá slušná hokynářka si vydělá víc než zručnější ředitel (který více než polovinu odevzdá hned na daních).

Domníval jsem se, že dnešní inženýři v závodech a vedoucí závodů jsou u srovnání s dřívějšími inženýry a vedoucími, s jejich odměnami i blaženým životem, úplnější ubožáky. A hle — najednou pohodlný život! Jak to však, že z provozů, ze závodů utíkají lidé s chutí do ústředních orgánů a že z těchto orgánů se přirozeně nikomu do závodů nebo aspoň na venkov nechce?

Při tom, nemýlím-li se, jsou dnešní inženýři solidními stoupenci nového řádu, ačkoli, kdyby měli povahu vymáhací, jako ji mají občas jejich svěřenci, vymáhali by si totéž sociální postavení a výhody, jaké měli za starého kapitalismu. Neboť — a snad se také v tom nemýlím — bez inženýrů sotva lze si představit tvůrčí vývoj v tomto státě na poli průmyslovém. Nic na tom nemění, že dnes vidíme jen práci hmatatelnější a že tvůrčí práce je zatím jen něčím, co je milostivě přilepeno na práci hmotnou.

Pan V. G. psal však v článku též o jiných zjevech, a budí mě za jeho postřehy vdána chvála. Necht' však nečeká, že se po jakémkoliv článku kdekoliv napsaném něco změní. Situace v různých závodech je zřejmě komplikovanější, než již může vystihnout krátký článek. Přece bych se však rád zmínil o jediné věci, jež by zasluhovala delšího rozhovoru: Kdekdě v tomto státě mluví o Sovětském svazu, ale ani ho nenapadne, aby (se učil rusky a) zabýval se otázkou, jak to, že v sovětských závodech to jde dobře, jak to, že tam jde skutečně o znárodněné podniky a ne o hokubniky, v nichž pracovníci domnívají se mít právo dělat si cokoliv, nerespektovat ministerské a jiné vyhlášky atd. Ale sovětský stav v závodech, který by měl u nás být následován, nemohou vytvořit inženýři a vedoucí, jimž do rukou byl dán krásný dekret o tom, že »jsou odpovědní za vedení závodu«. A nic více. Zázraky se ani v průmyslu nedějí. A proto poprosíme naše kritiky, aby nás v našem »pohodlném« životě, na který dopláćíme pocuchanou hlavou jeden po druhém, laskavě nechali na pokoji. My si již časem nějak pomůžeme; aspoň v to zatím doufáme.

Inž. Josef Teindl,

ředitel Karlovy hutí, válc. plechu Báňské a hutní společnosti, n. p., Liskovec u Frydku.

Sociální demokrat a Sokol

Vážená redakce,

v čísle 15. vašeho váženého časopisu byly uveřejněny pod hořejším nadpisem dva dopisy, které podle mého názoru nevystihují plně dnešní situaci, a měl bych k nim soukromě několik připomínek. Pokud je četli příslušníci Sokola, jistě cítili přibližně totéž, co já, jedná se však o poměrně značný počet čtenářů, speciálně z řad mladých, kterým chybí základní znalosti.

Autoritativně o Sokole ve smyslu vžitých a desetiletě dodržovaných demokratických sokolských tradic může mluvit výhradně vášní sjezd. Píšíti bude konán právě letos a při jeho jednání bude jistě československá veřejnost podrobně informována o všem, co se v Sokole děje, nehledě k tomu, že COS vydávaný týdeník Sokolský věstník poskytuje stále dostatek informací o běžných záležitostech a látku k přemýšlení i pro dlouholeté příslušníky Sokola.

V roce 1945 bylo jednání o sloučení všech tělovýchovných organizací. Toto se neuskutečnilo pro mnoho důvodů, které nelze v krátkém dopise podrobně probírat. Možno pouze konstatovat, že v československé tělovýchově zůstalo vše při starém. Tak se stalo, že tradice a význam Sokola pro náš národ zůstal stejný, jako tomu bylo plných 80 let jeho trvání. K správnému hodnocení této skutečnosti poukazují na dvě základní zásady, dané Sokolu do vínku již při jeho založení, jejichž přísné dodržování učinilo ze Sokola to, čím byl pro národ hlavně v průběhu posledních dvou válek. Prvou jest skutečnost, že Sokol není výhradně tělocvičným spolkem, a druhou, že jest organizací přísně nepoliticky výběrovou. Každý příslušník československé národnosti kterékoliv politické strany je v Sokole vítán, ne aťe každý jest přijat za řádného člena.

Jestliže některá politická strana, jako v tomto konkrétním případě KSC, neobnovila svoji stranickou tělovýchovu a doporučila svým členům, aby vstoupili do Sokola, znamená to, že dala Sokolu příležitost k získání uctivého počtu nových členů, případně i činovníků, jejichž příslušnost k politické straně v Sokole nikdo nezkoumá, aniž koho zajímá, pokud aktivně plní požadované sokolské podmínky.

Pokud některá politická strana dala přednost pokračování i nyní v tělovýchovné organizaci své politické strany, jistě k tomu měla vážné důvody, a nelze těm, kteří stojí mimo zasvěcené kruhy, kritizovat odůvodněnost tohoto rozhodnutí. Sloučení jistě znemožnilo důvody stranické, tedy i takové, které odporují stěžejní nepoliticky demokratické zásadě sokolské, a nelze počítati s kladným přínosem pro Sokol u těch, kteří příslušnost k politické straně staví na prvé místo.

Přátelské styky COS jak s DTJ, Orlem i ostatními tělovýchovnými organizacemi vylučují, aby nesjednocení tělovýchovy vedlo ke škodám pro národ, bylo by však základním omylem, kdyby nějakým dekretem byla »vytvořena« jednotná tělovýchovná organizace Sokol, protože Sokol s hrstí pohlíží na 80 let své národní a mravní činnosti v československém národě doma i za hranicemi a jeho svoji demokratické nezávislosti se zaručeně nevzdá. Jakékoliv porovnávání zásluh, případně obětí, při slučování nesporně není na místě.

Tyřšovým ideálem bylo uskutečnití devisy »Co Čech, to Sokol,« ne ale na základě nějakého dekretu, nýbrž tak, jak tomu bylo vždy: dobrovolnou kázní a přisným výběrem.

V dokonale úctě

Josef Klíma

Pan Smith přichází

Vážený pane redaktore!

Americký film »Pan Smith přichází« měl v našem tisku neobyčejný ohlas, a podle mého soudu, neoprávněně entusiastické kritiky. Většinou se tento film hodil jako ukážka korupce, nesvobody tisku, podplatitelnosti senátorů, neomezené moci kapitalistů atd. atd. Slyšel jsem nesčetněkrát poznámku: no, vidíte, musí to být pravda, když oni to sami přiznají.

V celém tom mojí kritiky, ať již v novinách nebo soukromě, postrádám však jedno poznání: že existuje stát, kde se takový kritický, ba státu nepřiznivý film smí natočit, předvésti a dokonce poslati do ciziny. Neslyšel jsem o jednom protestním hlase v Americe, o jednom volání po zakázání filmu. O tom tu u nás nikdo neuvazuje, a přece se mi toto zdá být nejdůležitější moment na celém filmu. Stát, který připouští kritiku, který dovoluje veřejně konstatování hrubého porušení demokratických zásad, je přece jen v zásadě demokratický. Ne naši členové parlamentu, jak Mladá fronta navrhla, měli se jíti povinně na tento film dívat, nýbrž celá naše vláda a hlavně ti, kteří provádějí se slovem »demokracie« tak krkolomné koušky.

Známenám s veškerou úctou vás

V. N.

Okolo diktátorky ze Žamberka

Vážený pane redaktore,

Váš časopis (jehož jsem, mimochodem řečeno, odběratelem, což uvádím, abych vyloučil dojem negativního postoje k časopisu a jeho zdravé tendenci) uveřejnil v článku pana Michala Mareše pod názvem: »Jiný diktátorek: ze Žamberka« tyto věty:

»K hanbě provždy — našli se lidé — kteří v počtu pěti zaměstnanců potvrdili Němci Friesovi udání, že Lehraus sváděl zaměstnanectvo podniků k sabotáži. Mezi nimi byl i nynější prokurista Tomáš, který byl rovněž Němci povýšen. — Uda va č Tomáš, který sloužil celou dobu za okupace Němcům, stál po převratu atd.«

Tato tvrzení neodpovídají skutečnosti. Pan Oldřich Tomáš, o kterého se jedná, nebyl nikdy od Němců povýšen a nikdy nikoho neudal. V době, kdy ujal se správy firmy Netřilovy Němec Fries, bylo p. Tomášovi 18 let. Pochází z rodiny, které Němci vypálili majetek, jeho otec byl po dva roky žalařován, a byl to p. O. Tomáš, který se o celou rodinu staral. Při tom se účastnil podzemního hnutí. Byl zaměstnancem firmy jako každý jiný a nikomu nesloužil. Když p. Lehraus navrhl, aby dne 28. 9. 1939 nešlo osazenstvo do práce, že se bude držet svátek (tedy žádná sabotáž vědomě národního typu), pan Tomáš do práce nepřišel, kdežto většina zaměstnanců ano. Byl za vyslýchán a byl mu předložen protokol svědecký, který obsahoval svědectví o p. Lehrausovi. Fries hrozil panu Tomášovi jeho rodinnými poměry (věděl zřejmě o situaci jeho) a využil si, aby p. Tomáš svědecky potvrdil, že i on se nedostavil, a že pan Lehraus zastával stanovisko, že dne 28. 9. 1939 se nemá pracovat. Tedy vypověděl pod nátlakem, nikoho neudal, byl sám usvědčen, a bylo mu hrozeno policejním stíháním. — To zajisté u 18letého chlapce nelze nazvat udavačstvím, nehledě k tomu, že pojem »udavačství« vyžaduje oznámení, vědomé oznámení, úmysl udati. Pan Tomáš nebyl nikým povýšen a pracoval jako úředník. Neprávem bylo o něm prohlášeno, že jest udavačem, že byl povýšen za Němce a že sloužil Němcům po celou dobu okupace. Pan Tomáš také nijak nepodporoval Žižku. Byl jeho podřízeným a musel poslechnout. Když viděl poměry v továrně, opustil ji.

Doufám, že i autorovi článku jde o pravdu, a že jistě neměl a nemá v úmyslu ničiti čest člověka, který se žádného špatného činu nedopustil a v okupaci trpěl.

Jsem v úctě oddaný

JUDr. Frant. Handl,
Býchanov nad Kněžnou.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Jaroslav Kolman Cassius

UVÍTÁNÍ

Jitce H.

Ten konec není přec tak pustý,
když zavede tě k mladým dnům
a starý dům
tě pozdraví dětskými ústy

a starý dům má dívčí hlas
a mladý kaštan jara svíce
a starý muž se dívá v lice,
kde mladých jar už hoří jas

a rodný práh
kytici dal ti dětskou dlaní
a jako v snách
to staré dítě hledí na ni,

Jak rozkvet' záhon vzpomínání,
osivaný jen v dětských hrách,
jak skutečný je, svěží, hustý,
jak voní, kvete, září zas.

Ten konec není přec tak pustý,
když rodný dům má dívčí hlas.

V Hlušicích 20. května 1944

Ze sbírky »Nůž na stolec.«

SÁGA O MORÍCH A LIDECH

Jan de Hartog: Holandská sláva. V překladu Marie Polívkové vydalo nakladatelství Fr. Borový v Praze. Stran 567, cena 120 Kčs.

Veliký úspěch knihy bývá znamením pochybné ceny. Někdy, jako v případě »Holandské slávy«, je tomu naopak, i když

Člověk není nikdy překvapen tím, že neví to, co ví druh, ale žasne nad tím, že druh neví to, co on.

HALIBURTON

dosáhne v krátké době 200.000 výtisků. Jan de Hartog se v ní představuje jako spisovatel obdivuhodné původnosti. Píše o tom, co dokonale zná, rozsáhlý román ze života námořníků holandských vlečných člunů, které brázdí všech sedm moří světa. Svým stylem upoutá nejen milovníky dobrodružství, ale i nejvybíravějšího literárního labužníka. Kostrou románem je život kapitána Jana Wandelaara, který je spolubudovatelem oně holandské slávy vlečných člunů, slávy neuznávané a vykořisťované, dokud jeho přičiněním není úděl námořníků postaven na spravedlivější sociální základnu. Je to kniha, která nešetří temnými barvami při kreslení poměrů ve vlastní zemi, pranýřuje i soudi, a přesto se stala za německé okupace největším zdrojem povzbuzení a sebejistoty holandských lidí.

Jan de Hartog je podivuhodná postava sám o sobě. Podobně jako kapitán Wandelaar jeho románem se stal kapitánem vlečného člunu ve 24 letech — postup u námořnictva nezvykle rychlý — z námořníka se stal hercem, pak spisovatelem, a když jeho kniha byla po závratném úspěchu Němci zakázána, uprchl nejprve do Švýcarska, odkud se pokusil o přelet do Anglie. Letadlo se však

při startu zřítilo a de Hartog, který vyvázl bez zranění, se rozhodl pro pěší cestu přes Francii. Připojil se ke skupině dalších běženců, ale při přechodu Pyrenejí byli chyceni německými strážemi a takřka všichni pobiti. On sám zůstal s oběma nohama prostřelenýma na místě, a později byl zachráněn španělským vesníčanem, který mu dopomohl k dalšímu útěku přes Gibraltar do Velké Britannie. V Londýně pracoval jako odborník vlečné dopravy, ale zanedlouho se vrátil znovu k divadlu a hrál hlavní roli ve svém novém kusě. »Kapitán více než Bůh« byla hra opět z námořnického života a řešila problém velitele lodi, který veze do Jižní Ameriky náklad židovských uprchlíků a nemůže nalézt přístav, který by je přijal. De Hartog neměl se svou hrou očekávaný úspěch, ale místo aby podlehl vzrůstající náladě proti cizím autorům, zůstal v Anglii, oženil se s dcerou spisovatele Priestleyho a rozhodl se místo si uhájít.

Lze předpokládat, že se mu to podaří. Dovede psát o moři jako Conrad, ale něco v jeho stylu neustále překvapuje svou novostí, ironickou citlivostí a naprosto pravdivým líčením jednotlivých postav, které prá-

vě tím, že nejsou ani v nejmenším zkrášleny, jsou nádherné až k bohatýrství. Jsou to lidé z masa a kostí, jsou to prostí dělníci plavby, mořští vici, kteří se nestydí zvracet, když je bouře, a de Hartog se nestydí o nich říci. Nestydí se říci vůbec nic, a způsob, jakým dovede zachycovat ony ne-sourodé a obnažující myšlenky, které každého z nás dělají obyčejným člověkem i v sebe-důležitější chvíli, je pravým objevem. De Hartog nepsycho-logisuje, pouze zaznamenává celou skutečnost, jaká opravdu je, a ne, jaká by měla být. Hned na začátku knihy popisuje v krátkém odstavci, jak mladý Wandelaar strávil Silvestra v rodině své nastávající, několik řádek, jež jsou ukázkou celého jeho stylu. Seděl s rodinou Dijkmansovou za stolem ale stydlý se za to, že se mu co chvíli proti jeho vůli vy-dralo z hrdla krknutí; kromě toho měl nepěkný pocit, protože tušil, že mu vlnité vlasy vstávají na hlavě, přesto, že je řádně namastil. Ve dvanáct hodin při přípitku poskrvnil ubrus červeným vínem; vylekal se touto nehodou tak velice, že zapomněl tisknout Nellii ruku, když o půlnoci začaly vyzvánět zvony a všechny lodí v přístavu pískaly na rozlouče-nou se starým rokem; ačkoli se to slušelo a patřilo.

Je třeba se zmínit o překladu Marie Polívkové, který mohl knihu z tak cizího prostředí

Ladislav Stehlík

U HOLEČKŮ

»Za dvojnými horami od nás je rodiště Husovo. Jen přes luka je rodiště Petra Chelčického. Den pěší cesty je k rodišti Žižkovu. Lid naší krajiny jiho-západního kouta Čech prvý se přidal k učení Husovu, prvý se přihlásil pod prapor Žižkův, prvý pod ním dobýval slavných vítězství, první pod ním vykřvácel. Chci povědět, jakým je tento lid za dny našich.

Avšak prve, nežli se přiblížíme, třeba jest ohlednouti se po krajině, jež všude souvisí s povahou a duševními vlastnostmi člověka, rozbitého v ní trvale stánek pro sebe i své potomstvo.

Tato biblicky prostá slova, jimiž uvedl Josef Holeček první svazek svého monumentálního díla, mně stále zněla v myslí cestou od Vodňan ke Stožicům. Vlevo chelčický kostel, na ob-

zoru vrch Pražák, vpravo Skočická hora a vesnička v kotlince uprostřed mezi nimi, toť rodiště milovaného písmáka »Našich« — »Jak naši žijou a umírají«, jsem se dočetl dávno, znám všechny postavy této jihočeské ságy a náhle jsem za-toušil poznati důvěrněji i jejich dějství.

Ranní slunce zlatilo rosu na žitných stéblech, roztroušených v chladivém ještě prachu, fada akátů na stožické návsi ani lístečkem nenaznačila rušnějšího děje, vše bylo tiché, zamklé. Hledám stavení, kde se v čísle pátém narodil ve Stožicích nejslavnější z jejich rodáků.

Stranou stojí jednoduchý statek, před okny zahrádka, tři okna, mezi nimiž zahledáš pamětní desku. Otevřenými vraty vstupují na dvůr. První dojem je poněkud rozpačitý (trochu jinak sis představoval »Kojanouc živnost«). — Na dvoře statný osmdesátník, jen tak po domáčku oděný, bez kabátu a

v dřevácích na nohou, čistí medomet, u dveří pere mladá selka a několik dětí zahání kamsi housata. Chasa už je asi na poli.

Voházíme zvolna dále —

»Dobré jitro! Jsme tu dobře u Holečků?« —

»Jo« — zabručí sedlák pro sebe a čistí medomet klidně dál, jako by tu byl sám.

»Můžeme se tu podívat?« táže se kurážně dr. Kříž.

»Jo« — a zase dál nic.

Bylo to v čase válečném a každá cizí návštěva vzbuzovala ve vsích oprávněnou nedůvěru. Bože, jak vysvětliti tomuto mlčelivci, že bych chtěl všechno, všechno vědět, co se jen trochu týká Josefa Holečka. — »Tady stával včelník, u kterého babička Kojanouc vyzvá-něla na kosu při rojení — a vedle, to je u Skobů?« snažím se znovu přimět; nevšímavého nemluvu k nějakému rozhovoru.

Sedlákovy oči se pomaloun-

ku otvírají, dlouze a pátravě měří tazatele, cosí v nich jihnou, tvář se zvláčkuje do úsměvu.

»A kdo jste?«

»Básník a znám všechny knihy »Našich« i »Selství«, »Peros«, »Národní moudrost«, ani si nedovedete představit mou touhu poznati místa, kde rostl Bartoň Kojanouc,« ohrlím ze sebe samou dychtivostí.

Ještě jedno zkoumavé změření — (díky! Snad už nedůvěra trochu roztála!) — a pak stručně, bez zbytečných slov, ale vlídněji dodá:

»Pojďte dál!«

Rozhlížím se po prostorném výstavném hospodářství, Dobrý hospodář — jen co je pravda, všude uklidno, pořádek. Vidíš zámožnost — i rozum. Všechna zařízení jsou moderní, od motýčkové jámy a studně až ke stájím. Ty budou asi hospodářovou chloubou, protože nás tam vede nejdříve. Má se skutečně čím pochubit. Jsou to

pohřbí. Učinil pravý opak a naplňuje nás určitým druhem zamloulostí, čteme-li, s jakou jistotou používá překladatelka české námořní terminologie, o jejímž bohatství člověk neměl tušení. Jiří M u c h a

AMERICKÉ KNIHY

„The significance of the Czechs to-day“ — Dnešní důležitost Čechů, Carlin Gapper-Johnson, nakladatelství Christian Pacific Comment, 2d. — Autor debatuje o charakteru českého národa a jeho poměru k Západu a Východu.

„A letter to a lover of liberty“ — Dopis milenci svobody — Simon Harecourt Smith, nakladatelství Home and Van Thal, 3/6. — Autor je úředníkem britského ministerstva zahraničí a byl jedenáct let v diplomatickém sboru. Sloužil v Číně, Maďarsku a v Bruselu. Ve své knize vznáší krutou obžalobu proti nepřátelům svobody: stroji, postaveném XX. stoletím na úroveň božstva, proti diktátorům, proti stále se zvěšujícímu vlivu státu a proti neodpovědným finančníkům. Svůj dopis adresoval Charlesu Jamesu Foxovi, protože XVIII. století — století lidské svobody — je autorovou láskou.

„Stalin“, ocenění muže a jeho vlivu. Biografie, kterou se dvou třetin napsal Trocký a již dokončil podle jeho poznámek Charles Malamuth, vyjde v nakladatelství Hollis & Carter.

„War Time correspondence between president Roosevelt and pope Plus XII.“ — Dopisy vyměněné mezi prezidentem Rooseveltem a papežem Piem XII. za války — nakladatelství Macmillan v New Yorku. — Z dopisů je zřejmo, že Spojené státy se dověděly o útoku na SSSR šest měsíců předem a okamžitě vyrozuměly maršála Stalina.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Nikolaj Terlecký: *Den osmý* (Román). Z ruštiny přelo-

žila Lika Terlecká. Vydavatelství: Za svobodu. Obálka a vazba J. Paukert. Stran 298, 90 Kčs brož., 126 Kčs váz.

Jan Vrba: *Hóřela lípa* (Chodský román). Nakl. Alois Hynek v Praze. Obálka J. Šváb. Stran 354, 120 Kčs brož., 150 Kčs váz.

Richard Messer: *Hudební lyrika a lyrická hudebnost*. Obálka Ing. Jos. Raban. Vydal K. Volešský v Praze. Stran 47, 20 Kčs.

JUDr. Oldřich Půlpán: *Trestní právo a řízení správné*. Obálka Jos. Ficenec. Nakl. Orbis. Stran 283, 80 Kčs brož.

Jaroslav Vozka: *Gracchus Babeuf vůdce spiknutí rovných*. Jako 8. sv. knižnice Profily, kterou řídí Frant. Hampl. Nakl. Práce. Stran 72, 30 Kčs brož.

Arne Novák: *Zoufalství a víra*. Uspořádala a doslov napsala J. Nováková. Předmluva dr. Jaroslava Stránského. Obálka a úprava B. Trity. Nakl. Aventinum. Stran 99, 66 Kčs brož., 94 Kčs váz.

Vojta Beneš: *Žalář milionů*. Nakl. Pokrok. Obálka a úprava Vl. Endl. Stran 254, 60 Kčs brož., 85 Kčs váz.

Prokop Drtina: *A nyní promluví Pavel Svatý... Kresbu v titulním listě, obálku a úpravu navrhl J. Solar*. Vydal Melantrich. Stran 449, 90 Kčs brož.

Karel Stloukal: *Před třiceti lety*. Nakl. Jos. R. Vilímek. Obálka Karel Svolinský. Stran 107, 75 Kčs brož.

Josef Bukáček: *Poznej italštinu* (Praktický průvodce jazykem). Obálka V. Lesková. Nakl. Orbis. Stran 257, 90 Kčs brož.

Stanislav Lahodný: *Živote do prázdná*, Kresby M. Steckera. Graf. úprava V. Hajný. Nakladem Studentské knihovny v Praze. Stran 161, 60 Kčs brož.

Bohumil J. Popelář: *Urbář pověstí brněnských*. Vydalo Družstvo Moravského kola spisovatelů. Obrázky a obálka H. Polásek. Stran 204, 87 Kčs brož., 110 Kčs váz.

nejlepší stáje z celého vodňanského kraje. Celá dlouhá řada krav leží oddechující — jedna z nich velává. Krásný chov je tu zařízen. Samé »vejestavní kusy«. Uprímně chválíš — a když obdivíš i koně, musíš ještě vidět stodoly, stroje, nové stavení pro teleč — ještě sad se starou babiččinou jabloní — a už se dovídáš vše, co tě tolik zajímá. Nechceme zdržovat a pomýšlíme na loučení.

»Zajděte ke mně.«
Vede nás do svého výměnku a z předešlého hovoru tušíme, že budeme hosty Jana Holečka, spisovatelova bratra. To není nějaká zatuhlá výměnkářská komůrka, do níž se staří uklízejí, aby mladým nepřekáželi. — Dvě nové, čisté, světlé »sednice«, kde vidíš čalouněné křeslo, na stěně rozhlasový přijímač, všude pohodlí. Tento hospodář dobře rozumí i dnům svého stáří.

Všiml jsem si, že očima ně-

Ta se za chvíli vrací a na prostřený stůl klade misku s mlslem, slánku, chléb a k ním přistavuje sklenice s mlékem. mezi řečí se díváš do druhé místnosti, kde jsou dvě lože a nad nimi zvěšená fotografie Josefa Holečka — a na jiné stěně zase podobizny.

»To je maminka a to je otec,« vykládá výměnkář, který ani nestačí zodpovědět všechny naše dotazy. Dovádáme se o celém příbuzenstvu — opravdu sám toho nenamluví mnoho, ale každé slovo je uvážené, jadrné, na svém místě. Za chvíli jsme byli v politice. Jak dlouho potrvá válka — co by asi říkal Josef Holeček — víte něco o dr. Heidenreichovi — o synovci Jeronýmovi? Mluví klidně dál a ty cítíš nezdolnou víru v každé jeho větě.

Po svačině procházíme návsí. Už vím, z kterých vrat vycházejí »možný« Bakula, z kterého okna se dívala Anýžka, ta ospalivně, kterou její ženich

Adam Králenec nalezl ještě spící v loži, když za ní přijel na námluvy — znám i místo, kde Vítek Tenderouc postavil. Anýžce máj — i kovárnu u kapličky, i pastoušku slouhovu s Marijánou Zlatovrchovou jsem zhlédl. Ještě les, kam Bartoň Kojan chodil »na houzír«, ještě poušť »kde se stal první zázrak svatého Bartoně« — a teď už jsme tu docela doma.

Vracíme se do statku, ne to už není Kojanouc Cikán, který tu z boudy na nás zaštěkal a babiččiny »včaly« už jsou také někde jinde.

Teď ještě půjdeme k libějickému zámku navštívit aspoň v myšlenkách knižete Egona a lokaj Smetáček nám tam s hořkou moudrostí poví »Měj jsi se nenarodit«. Postava nešťastné Petrušky Stachovy a jejího bratra Štěpána kráčí mně před očima, vidím i Kbelčici, Nestánice, Matesa Špirka, pána na Malovičkách, hainého

Boubína, pytláka Skobu, sedláka Králence i žida Lepoldku...

Ať se prou »Pudáci« a »Půjďáci« — Ty, jurodivý Kořínku, kázej »lidem božím«, a Vy, pane děkane z Vodňan, mudrujte dál s Jopanem »křesťanem silným« o učení, které tu před staletími hloubil do duší chelčický mudrec.

S pánembohem, hospodáři, spánembohem!

Pěšina nás vede humny k Chelčicům a my se ještě ohlížíme z luk k červené střeše Holečkouc stodoly, za jejímiž vraty nám mizí svérázná, písmácká, seiská tvář, o kterou rozhodl tento den pro mne celou bohatou galerii typů Holečkových »Našich«.

Z knihy »Země zamyšlená«, která vyjde na podzim v nakladatelství Fr. Borový. Kniha bude vydána četnými kresbami Aloise Moravce.

KNIHY POVÍDEK A KRÁTKÝCH PRÓZ nejoblíbenější četba na prázdniny

Eduard Bass:

KÁZÁNÍČKA

II. vydání. Výbor feuilletonů a sloupků, jiskřících duchem, vtípem a humorem a plných moudrostí a lidskosti. — 256 stran, brož. 70 Kčs, váz. 100 Kčs.

Zdeněk Bořek Dohalský:

OPUŠTĚNÝ STŮL

Novinářské články, podávající výstižné portréty velkých herců, zpěváků, hudebníků, literátů, výtvarníků a politiků, jak je autor znal v jejich nejvládnějším soukromém i uměleckém prostředí. 312 stran, brož. 96 Kčs, váz. 126 Kčs.

Jan Čep:

POLNÍ TRÁVA

II. vydání. Hrstka povídek o lidech a věcech slabých a ohrožených, sbratřených utrpením a láskou. 228 stran, brož. 66 Kčs, váz. 91 Kčs.

Josef Št. Kubín:

STÍNY JDOU ZA NÁMI

Svazek »jivínských rapsodií«, vyznamenaný cenou země České ke dni 5. května 1947. 310 stran, brož. 96 Kčs, váz. 126 Kčs.

Frant. Kubka:

SKYTHSKÝ JEZDEC

II. vydání. Deset fiktivních příběhů, položených do jednotlivých století našeho milénia a obrážejících ducha, atmosféru a charakter té které epochy. — 228 stran, brož. 75 Kčs, váz. 100 Kčs.

U KNIHKUPCŮ.

FR. BOROVÝ.